

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
фармацевтичний факультет
кафедра організації та економіки фармації**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему «РОЗРОБКА ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ
ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ»**

Виконав: здобувач вищої освіти, групи Фм18(5.63)-016
спеціальності 226 Фармація, промислова фармація
освітньої програми Фармація
Ольга КУРБАТОВА

Керівник: доцент закладу вищої освіти кафедри
організації та економіки фармації, к.е.н., с.н.с.
Ірина ПОПОВА

Рецензент: доцент закладу вищої освіти кафедри
фармацевтичного менеджменту та маркетингу, к.фарм.н.,
доцент Ольга РОГУЛЯ

Харків – 2024рік

АНОТАЦІЯ

В роботі визначили стадії, питання, сутність та проблеми розробки пріоритетних напрямків розвитку України. Проаналізували актуальну ситуацію на фармацевтичному ринкові України. Оцінено світові рекомендації щодо розвитку фармацевтичного ринку. Досліджено стан та розроблено пріоритетні напрямки розвитку Українського фармацевтичного ринку. Робота представлена на 63 сторінках та складається із 3-х розділів, загальних висновків, 40 джерел літератури, проілюстрована 20 рисунками та 6 таблицями.

Ключові слова: фармацевтична галузь України, фармацевтичний ринок, покращення, розвиток галузі фармації

ANNOTATION

In the work, the stages, questions, essence and problems of developing priority areas of Ukraine's development were determined. We analyzed the current situation on the pharmaceutical market of Ukraine. Global recommendations on the development of the pharmaceutical market were evaluated. The state of the Ukrainian pharmaceutical market was studied and the priority areas of development were developed. The work is presented on 63 pages and consists of 3 chapters, general conclusions, 40 literature sources, illustrated with 20 figures and 6 tables.

Keywords: pharmaceutical industry of Ukraine, pharmaceutical market, improvement, development of the pharmaceutical industry

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	6
1.1 Оцінка нормативно-правового регулювання фармацевтичної галузі	6
1.2. Визначення чинників впливу на розвиток фармацевтичної галузі	14
Висновок до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ, ЯК ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.....	30
2.1. Оцінка фармацевтичного ринку України	30
2.2. Аналіз виробників фармацевтичної продукції	36
2.3. Аналіз аптечного ринку України	43
Висновок до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3 ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	50
3.1. Кластеризація фармацевтичного ринку України.....	50
3.2. Перспективи розвитку підприємств фармацевтичної промисловості в Україні	54
Висновки до розділу 3	59
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми. Наразі ми живемо у дуже не простий час, у період війни і зараз як ніколи потрібно підлаштовуватись та розвивати нові напрями розвитку фармацевтичної галузі. Фармацевтичний ринок не стоїть на місці та еволюціонує, потребує постійних змін та вдосконалень в своїй системі та структурі. Необхідні зміни в законодавствах, щоб вони відповідали вимогам ЄС, слідувати роботі підприємств саме за міжнародними стандартами, першочергово GMP, GCP, GLP, GDP, GPP.

Фармацевтичний ринок України останніми роками швидко розвивався, проте наразі переживає нелегкі часи. Після російського вторгнення та із введення воєнного стану в нашій країні вся вітчизняна економіка перебудувалася відповідно нових

Такі зміни не могли не торкнутися і фармацевтичного ринку. У минулому році, за таких умов, виробництво та реалізація фармацевтичних препаратів суттєво скоротилося, зменшилася і торгова мережа. Тому необхідно, попри тимчасові труднощі, намітити шляхи відновлення та фактори зростання цього ринку з огляду на те, що після нашої перемоги та повернення з вимушеної міграції значної частини населення на Батьківщину, потрібно буде, перш за все, безперебійне та якісне забезпечення українців фармацевтичними продуктами та препаратами. Для цього необхідно вже зараз знаходити способи імпортозаміщення. Наприклад, наразі фармацевтичний ринок антидіабетичних лікарських засобів в Україні – імпортозалежний, оскільки частка препаратів іноземного виробництва з 24 країн-імпортерів становить 59,3%.

Також потрібно працювати у напрямку відновлення економічних та логістичних ланцюгів поставки сировини та готових товарів. Крім того, нарощення експортних позицій допоможе нашій країні отримувати більше валютної виручки

Мета роботи - розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі в Україні.

Для досягнення мети були сформовані **завдання** дослідження:

- оцінити нормативно-правове регулювання фармацевтичної галузі;
- визначити чинники впливу на розвиток фармацевтичної галузі;
- оцінити фармацевтичний ринок України;
- проаналізувати виробників фармацевтичної продукції;
- проаналізувати аптечний ринок України;
- розробити напрями розвитку фармацевтичної галузі України.

Об'єкт дослідження – є фармацевтична галузь України та напрями її розвитку.

Предмет дослідження – є теоретико-методологічні засади, підходи до аналізу актуальних проблем фармацевтичної галузі та розробка напрямів її покращення.

Методи дослідження - статистичний, маркетинговий, аналітичний та графічного представлення результатів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що в комплексному проведенні дослідження створюється база на підставі якої можна удосконалювати та розвивати фармацевтичну галузь України.

Апробація результатів дослідження і публікації. Фрагменти наукової роботи були представленні у вигляді: тез на науково – практичній конференції з міжнародною участю, присвяченої 30 – річчю заснуванню Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету «Безперервний професійний розвиток фармацевтичних працівників: сучасний стан, проблеми та перспективи» (1-2 листопада 2023 р., м. Харків)

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота представлена на 63 сторінках та традиційно сформована із наступних розділів: вступу; 3-х розділів й загальних висновків, що відповідають за змістом та формою відповідають окресленим на початку роботи завданням дослідження. Робота проілюстрована 20 рисунками та 6 таблицями, а перелік використаних джерел складається із 40 позицій.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

1.1 Оцінка нормативно-правового регулювання фармацевтичної галузі

Аналіз регуляторної бази та нормативно-правового середовища фармацевтичної галузі є важливим завданням для розуміння й оцінки правил, законів і політик, які регулюють функціонування фармацевтичного сектору. Такий аналіз дозволяє виявити сильні та слабкі сторони регуляторної системи, ідентифікувати проблеми та визначити можливі шляхи для поліпшення.

Доречно зауважити, що однією із ключових складових частин регуляторної бази фармацевтичної галузі є законодавчі акти та правові норми, які встановлюють правила виробництва, реєстрації, дистрибуції та використання лікарських засобів. Ці норми можуть включати в себе вимоги до якості продукції, процедури клінічних випробувань, ліцензування фармацевтичних підприємств і дозволи на реалізацію лікарських засобів [6].

Окрім того, регуляторна база також включає в себе органи державної влади, які відповідають за контроль і нагляд за фармацевтичною галуззю. Це можуть бути Міністерство охорони здоров'я, комітети з контролю якості, реєстраційні органи й інші установи, які виконують функції регулювання [6].

Перелік нормативно-правових актів у фармацевтичній галузі надає компактний огляд ключових законів, які регулюють правовідносини в цій сфері. Це дозволяє зрозуміти широкий спектр нормативно-правових вимог, які необхідно враховувати під час здійснення заходів державного нагляду та контролю у фармацевтичній галузі (табл. 1.1) [6].

Варто наголосити, що регуляторна база та нормативно-правове середовище фармацевтичної галузі відіграють важливу роль у забезпеченні якості й ефективності лікарських засобів. Вони регулюють виробництво, реєстрацію, дистрибуцію та використання ліків із метою захисту інтересів

пацієнтів і безпеки лікування. Окрім того, регуляція також сприяє створенню конкурентного середовища, розвитку інновацій і забезпеченню доступності лікарських засобів [6].

Таблиця 1.1

Нормативно – правові акти у фармацевтичній галузі та їх характеристики [6]

Назва НПА	Номер	Дата ухвалення	Короткий опис	Суперечності/прогалини/колізії
Постанова про вимоги до фармацевтичної діяльності	№929	30 листопада 2016р.	Визначає вимоги до здійснення фармацевтичної діяльності	Відсутність деталей щодо окремих аспектів або можливі недоречності
Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»	2801-12	19 грудня 1991 р.	Установлює принципи та права в галузі охорони здоров'я	Можливі колізії з іншими законами
Закон України «Про лікарські засоби»	123/96-ВР	4 квітня 1966 р.	Регулює виробництво та розповсюдження лікарських засобів	Можливі колізії з іншими колізіями
Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори»	60/97-ВР	5 лютого 1997 р.	Боротьба з незаконним обігом наркотиків і зловживання ними	Потребує узгодження з міжнародними нормативами
Закон України «Про заходи протидії незаконному наркотичним засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживати ними»	3085-IV	19 грудня 2002 р.	Боротьба з незаконним обігом наркотиків і зловживання ними	Потребує постійного оновлення з огляду на нові тенденції
Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»	222-VIII	18 березня 2015 р.	Установлює процедури й умови ліцензування	Можливі суперечності

Наявні виклики та проблеми, з якими стикається фармацевтична галузь у контексті регуляторного середовища наведені на рис. 1.1.

Деякі із цих проблем включають [6]:

- складність процесу реєстрації. Реєстрація нових лікарських засобів може бути довгим і складним процесом, який потребує великої кількості документації та досліджень. Це може сповільнювати доступ пацієнтів до нових та інноваційних ліків;

Рис. 1.1 Виклики та проблеми, з якими стикається фармацевтична галузь у контексті регуляторного середовища

- відсутність гармонізації. Нормативні вимоги та процедури можуть різнитися в різних країнах, що створює складнощі для глобального регулювання й обмежує міжнародну торгівлю лікарськими засобами; контроль якості. Забезпечення якості та безпечності лікарських засобів потребує ефективного контролю та моніторингу. Проте інфраструктура контролю якості може бути не досить розвинутою в деяких країнах, що може впливати на якість і безпечність лікарських засобів [6];

- проблеми доступності. У деяких регіонах і країнах може бути обмежений доступ до необхідних лікарських засобів через фінансові, географічні або інфраструктурні обмеження [6].

Регуляторне середовище має сприяти забезпеченню доступу до необхідних ліків для всіх пацієнтів.

Доречно зауважити, що оцінка та поліпшення регуляторної бази та нормативно - правового середовища фармацевтичної галузі є важливим завданням для забезпечення ефективного та безпечного функціонування галузі. Послідовне вдосконалення нормативно - правового середовища, спрямоване на розвиток інновацій, забезпечення якості та безпечності лікарських засобів, а також доступності для всіх пацієнтів, є ключовим чинником у покращенні системи охорони здоров'я та забезпеченні кращого здоров'я населення.

Окрім того, важливим аспектом регуляторної бази та нормативно - правового середовища фармацевтичної галузі є також дотримання етичних стандартів і принципів медичної етики. Збалансованість між комерційними інтересами фармацевтичних компаній і здоров'ям пацієнтів є важливим завданням.

Отже, для подальшого розвитку фармацевтичної галузі, поліпшення регуляторної бази важливо залучати всі зацікавлені сторони, зокрема і представників фармацевтичних компаній, медичних фахівців, пацієнтів і правознавців. Це допоможе створити раціональну й ефективну регуляторну систему, спрямовану на покращення якості та безпечності лікарських засобів, забезпечення доступності для всіх пацієнтів і підтримку інновацій.

Варто наголосити, що фармацевтична галузь є важливою складовою частиною системи охорони здоров'я, оскільки вона забезпечує розроблення, виробництво та постачання лікарських засобів. Для ефективного та безпечного функціонування цієї галузі необхідна наявність відповідної регуляторної бази та нормативно - правового середовища.

Окрім того, регуляторна база містить набір правил, положень і стандартів, які регулюють виробництво, дистрибуцію, рекламу та використання лікарських

засобів. Вона спрямована на забезпечення якості, ефективності та безпечності ліків. Це включає в себе стандарти виробництва, клінічні випробування, контроль якості, ліцензування та реєстрацію лікарських засобів (табл. 1.2) [6].

Таблиця 1.2

Права та недоліки нормативно – правового регулювання фармацевтичної галузі[6]

Аспект	Переваги	Недоліки
Прозорість	Забезпечує відкритість і відповідальність фармацевтичних компаній	Можливість конфлікту інтересів і брак прозорості в діяльності компанії
Регулювання реклами	Захищає пацієнтів від некоректної та маніпулятивної реклами	Можливість слабого контролю та зловживання в рекламній діяльності
Етичні норми в дослідженнях	Захищає права та безпеку пацієнтів у клінічних випробуваннях	Можливість порушення етичних принципів і слабкий контроль над дослідженнями
Взаємодія з медичними фахівцями	Забезпечує незалежність медичної практики та взаємодію на етичних засадах	Можливість конфлікту інтересів і слабкий контроль за взаємодією

Доречно зауважити, що нормативно - правове середовище визначає правові рамки, у яких діють фармацевтичні компанії, медичні фахівці, пацієнти й інші учасники галузі. Воно охоплює закони, постанови, директиви й інші правові акти, які регулюють діяльність у сфері фармації. Нормативно - правове середовище визначає права й обов'язки сторін, механізми контролю, процедури ліцензування й інші аспекти функціонування галузі [6].

Варто підкреслити, що аналіз регуляторної бази нормативно - правового середовища фармацевтичної галузі дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони, а також виявити можливі проблеми та виклики. Сильні сторони включають наявність стандартів якості та безпеки, контролю якості, також механізми ліцензування та реєстрації лікарських засобів. Слабкі сторони

можуть включати брак прозорості, можливість конфлікту інтересів, слабкий контроль за рекламою й етичними нормами в дослідженнях [6].

Окрім того, для подальшого розвитку фармацевтичної галузі та поліпшення регуляторного середовища важливо залучати всі зацікавлені сторони, сприяти прозорості, ефективному контролю та дотриманню етичних принципів. Постійне вдосконалення регуляторної бази та нормативно - правового середовища допомагає гарантувати безпечність і якість лікарських засобів, покращити доступність до них для всіх пацієнтів, сприяти розвитку інновацій у галузі фармації [6] .

Окрім аналізу регуляторної бази та нормативно-правового середовища, важливо також розглянути деякі інші аспекти фармацевтичної галузі (рис.1.2)

Рис. 1.2 Напрями впливу регуляторного середовища на розвиток фармацевтичної галузі

Розглянемо кілька з них:

- інновації дослідження. Фармацевтична галузь є науково - дослідною й інноваційною галуззю, де постійно відбуваються нові відкриття та розробки. Регуляторне середовище має сприяти стимулюванню досліджень та інновацій у галузі, забезпечувати захист інтелектуальної власності й ефективність процедур реєстрації нових лікарських засобів [6];

- доступність і ціноутворення. Одним із важливих аспектів фармацевтичної галузі є самоврядування, є доступність лікарських засобів для всіх пацієнтів. Регуляторне середовище має сприяти розробленню механізмів, що забезпечують доступність якісних і ефективних ліків, особливо для осіб із низьким рівнем доходів. Окрім того, необхідно враховувати аспекти ціноутворення, щоб забезпечити справедливі та доступні ціни на лікарські засоби [6];

- міжнародне співробітництво. Фармацевтична галузь є глобальною, і міжнародне співробітництво є важливим аспектом її розвитку. Регуляторне середовище повинно сприяти співпраці й обміну інформацією між країнами щодо реєстрації, контролю якості та безпечності лікарських засобів. Важливо встановлювати міжнародні стандарти та розробляти механізми взаємного визнання реєстраційних документів [6];

- забезпечення якості та безпеки. Одним із головних пріоритетів фармацевтичної галузі є забезпечення високої якості та безпечності лікарських засобів. Регуляторне середовище повинно встановлювати вимоги щодо контролю якості, стандартизації, валідації виробничих процесів та інших аспектів, що забезпечують якість і безпечність продукції [6];

- співробітництво з медичними фахівцями та пацієнтами. Фармацевтична галузь повинна підтримувати співробітництво та діалог із медичними фахівцями та пацієнтами. Регуляторне середовище повинно стимулювати прозорість і ефективну комунікацію між фармацевтичними компаніями, медичними працівниками та пацієнтами, зокрема шляхом установа чітких правил щодо взаємодії та конфлікту інтересів [6].

Усі ці аспекти відіграють важливу роль у розвитку фармацевтичної галузі та гарантуванні безпечності, якості та доступності лікарських засобів для всіх пацієнтів. Посилення регуляторного середовища та постійне вдосконалення його аспектів є важливим завданням для подальшого прогресу та розвитку цієї галузі [6].

Доречно наголосити, що фармацевтична галузь постійно розвивається, нові технології можуть відігравати важливу роль у поліпшенні якості й ефективності лікарських засобів. Регуляторне середовище повинно стимулювати впровадження новітніх технологій, як - от штучний інтелект, машинне навчання й аналітика даних, які можуть допомогти у процесі дослідження, розроблення та виробництва ліків [6].

Нарешті, фармацевтична галузь пов'язана з деякими ризиками, зумовленими використанням лікарських засобів. Регуляторне середовище повинно встановлювати механізми контролю ризиків і забезпечувати постійний моніторинг якості та безпечності лікарських засобів. Окрім того, необхідно встановлювати процедури відстеження побічних ефектів і реагування на них, а також проводити пост маркетингове спостереження [6].

Окрім цього, регуляторне середовище має бути гнучким і готовим до змін, оскільки фармацевтична галузь постійно еволюціонує. Регулятори мають бути здатні швидко адаптуватися до нових викликів та інновацій, змінювати нормативну базу, щоб реагувати на нові технології, відкриття та потреби пацієнтів [6].

Варто підкреслити, що фармацевтична галузь має глобальний характер, тому міжнародна гармонізація та взаємодія між різними країнами є важливими. Спільні стандарти, обмін інформацією та взаємне визнання реєстраційних документів можуть сприяти ефективній роботі фармацевтичної галузі, гарантуванню безпечності та якості лікарських засобів на міжнародному рівні [6].

Отже, фармацевтична галузь відіграє важливу роль у забезпеченні нашого здоров'я та благополуччя, ефективне регулювання є необхідною складовою

частиною для досягнення цієї мети. Регуляторне середовище повинно забезпечувати баланс між стимулюванням інновацій і гарантуванням безпеки, прозорості та доступності лікарських засобів для всіх пацієнтів [6].

1.2. Визначення чинників впливу на розвиток фармацевтичної галузі

Фармацевтична галузь є однією з ключових галузей в сучасному світі, оскільки вона забезпечує населення ліками та медичними засобами. У багатьох країнах уряд забезпечує державне управління розвитком фармацевтичної галузі, з метою забезпечення доступності, ефективності та безпеки ліків для всіх населення(рис. 1.3).

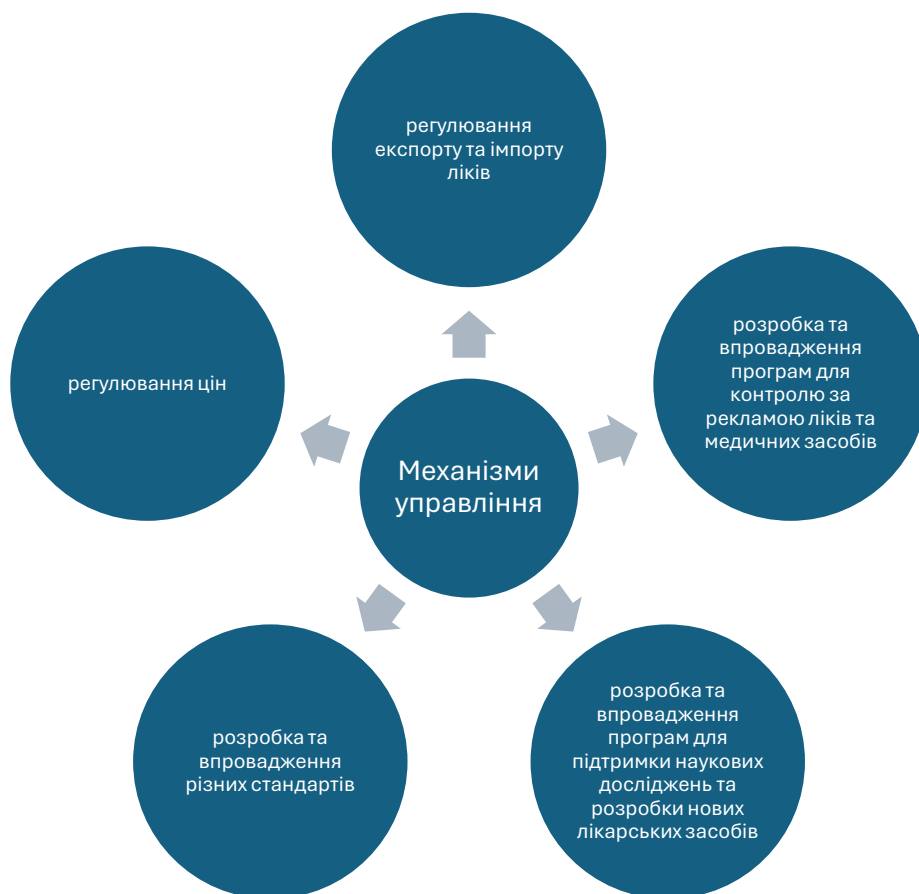

Рис. 1.3 Державні механізми управління фармацевтичною галуззю

Доречно зауважити, що державне управління розвитком фармацевтичної галузі може здійснюватися різними механізмами, такими як:

- регулювання цін. Уряд може встановлювати максимальні ціни на ліки, що знижує їх вартість для споживачів. Такі заходи можуть забезпечити доступність ліків для населення, особливо для людей з низьким доходом;
- розробка та впровадження різних стандартів. Державне управління може забезпечити безпеку та якість ліків шляхом встановлення стандартів виробництва та контролю якості лікарських засобів;
- розробка та впровадження програм для підтримки наукових досліджень та розробки нових лікарських засобів. Це може сприяти розвитку нових технологій та ліків для лікування різних захворювань;
- розробка та впровадження програм для контролю за рекламою ліків та медичних засобів. Державне управління може забезпечити, щоб реклама була об'єктивною та не містила неправдивої інформації про ліки;
- регулювання експорту та імпорту ліків. Уряд може встановлювати обмеження на експорт та імпорт ліків, що може забезпечити наявність ліків на внутрішньому ринку та захистити населення від низькоякісних та небезпечних ліків.

Управління розвитком фармацевтичної галузі також стикається з викликами (рис.1.4).

Рис. 1.4. Виклики з якими стикається фармацевтична галузь

Деякі з них включають:

- збільшення витрат на дослідження та розробку нових ліків. Це може вплинути на вартість ліків та доступність для населення;
- ріст конкуренції на ринку ліків. Це може вплинути на дохід фармацевтичних компаній та їх можливість розробляти нові ліки;
- ризики небезпеки з боку низькоякісних та підроблених ліків. Це може створити серйозні проблеми для здоров'я населення та вимагати додаткових зусиль для забезпечення контролю якості та безпеки ліків;
- проблеми з впровадженням нових технологій та інновацій в фармацевтичну галузь. Це може обмежувати розвиток нових ліків та технологій;
- необхідність забезпечення доступності ліків для населення з низькими доходами та в країнах з низьким рівнем розвитку. Це може вимагати впровадження додаткових програм та заходів для забезпечення доступності та підтримки виробництва ліків в цих країнах.

Варто наголосити, що державне управління розвитком фармацевтичної галузі має свої переваги та виклики. Для успішного розвитку цієї галузі необхідно забезпечити баланс між потребами населення та можливостями фармацевтичних компаній, забезпечити безпеку та якість ліків, розвивати нові технології та забезпечувати доступність ліків для всіх верств населення. Важливо також враховувати регулятивну політику та міжнародні стандарти, які забезпечують безпеку та ефективність ліків.

Доречно зауважити, що деякі з інструментів державного управління розвитком фармацевтичної галузі включають:

- регулювання вартості ліків та фінансування досліджень та розробок. Держава може забезпечувати фінансування досліджень та розробок нових ліків та контролювати ціни на ліки для забезпечення доступності для населення;

- розробка та впровадження стандартів та регулятивних політик для забезпечення безпеки та якості ліків. Це може включати впровадження процедур дозволу на реєстрацію ліків, контролю якості та сертифікації;
- підтримка науково-технічного розвитку та інновацій у фармацевтичній галузі. Держава може забезпечувати фінансування та інфраструктуру для досліджень та розробок нових ліків, а також підтримувати наукові конференції та заходи для обміну досвідом та інформацією;
- забезпечення доступності ліків для населення з низькими доходами та в країнах з низьким рівнем розвитку. Держава може забезпечувати фінансову та технічну підтримку для виробництва та постачання ліків в цих країнах, а також забезпечувати підтримку для розробки та впровадження програм доступності ліків;
- розвиток міжнародного співробітництва та координації. Управління розвитком фармацевтичної галузі потребує міжнародної координації та співпраці, особливо щодо міжнародних стандартів та регулювання. Держави можуть співпрацювати для розробки та впровадження стандартів та політик, що забезпечують безпеку та ефективність ліків та зменшують ризики використання фальшивих ліків.

Проте, одним із викликів управління розвитком фармацевтичної галузі є забезпечення доступності та доступу до ліків для всіх верств населення, особливо в країнах з низьким рівнем розвитку. Це може бути складним завданням, оскільки ліки можуть бути дуже дорогими, а виробництво та постачання ліків може бути обмеженим у країнах з низьким рівнем розвитку.

Ще одним викликом є розвиток нових ліків та забезпечення їх безпеки та ефективності. Розробка нових ліків може бути дуже дорогим та тривалим процесом, а також може бути пов'язана з ризиками щодо їх безпеки та ефективності.

Крім того, фармацевтична галузь часто потребує висококваліфікованих працівників та технологій, що може становити виклик для держав, особливо в країнах з низьким рівнем розвитку.

Узагалі, управління розвитком фармацевтичної галузі є складною та відповідальною справою, яка вимагає уважного аналізу та розробки ефективних інструментів та політик для забезпечення доступності, безпеки та якості ліків для всіх верств населення.

Варто підкреслити, що один зі способів управління розвитком фармацевтичної галузі – це впровадження національних та міжнародних політик та стандартів, які забезпечують регулювання та контроль якості, безпеки та доступності ліків. Держави можуть створювати національні органи, відповідальні за регулювання та контроль якості та безпеки ліків, а також забезпечувати механізми контролю за постачанням та рекламою ліків. Крім того, міжнародні організації, такі як Всесвітня організація охорони здоров'я, можуть забезпечувати встановлення та регулювання міжнародних стандартів для фармацевтичної галузі.

Доречно наголосити, ще одним способом управління є сприяння розвитку національної фармацевтичної промисловості. Держави можуть надавати фінансову та іншу підтримку для розвитку власної фармацевтичної промисловості, що сприятиме зменшенню залежності від імпорту ліків та збільшенню доступності ліків для національного ринку. Також можливим є розвиток національних програм, спрямованих на забезпечення доступності та доступу до ліків для всіх верств населення.

Слід додати, що іншим способом управління розвитком фармацевтичної галузі є сприяння розвитку наукових досліджень та інновацій в цій галузі. Держави можуть створювати фінансові механізми та інфраструктуру для забезпечення розвитку досліджень та інновацій в фармацевтичній галузі. Це може сприяти розвитку нових технологій та ліків, що можуть бути більш ефективними в порівнянні з традиційними ліками, що зменшить витрати на охорону здоров'я та покращить якість життя пацієнтів.

Крім того, держави можуть забезпечувати розвиток системи навчання та підвищення кваліфікації фахівців у фармацевтичній галузі, що сприятиме

підвищенню рівня фахової підготовки працівників галузі, а також впровадженню нових методів та технологій.

Проте, управління розвитком фармацевтичної галузі має свої виклики. Один з головних викликів полягає у забезпеченні доступності та доступу до ліків для всіх верств населення. Завдяки монопольному становищу певних фармацевтичних компаній, ціни на ліки можуть бути дуже високими, що змушує деяких пацієнтів відмовлятися від лікування або шукати дешевші альтернативи, які можуть бути менш ефективними або навіть небезпечними.

Необхідно звернути увагу, що іншим викликом є контроль за постачанням та рекламою ліків, особливо через зростання інтернет-торгівлі. Це може призвести до незаконного постачання ліків, що не пройшли потрібні контролю, або до некоректної реклами ліків, що може спричинити неправильне використання ліків або навіть загрозу для здоров'я пацієнтів. Отже, управління розвитком фармацевтичної галузі потребує комплексного підходу та забезпечення співпраці між державою, фармацевтичною галуззю та іншими зацікавленими сторонами. Для досягнення цілей управління потрібні належне фінансування та розробка ефективних політик, які сприятимуть розвитку фармацевтичної галузі та забезпеченню доступності ліків для всіх верств населення.

Варто підкреслити, що при розробці політик важливо враховувати потреби пацієнтів та споживачів лікарських засобів, а також забезпечувати моніторинг якості та безпеки ліків. Держави можуть встановлювати норми та стандарти для виробництва, дистрибуції та продажу ліків, які забезпечать високий рівень якості та безпеки лікарських засобів.

Крім того, держави можуть забезпечувати сприятливе середовище для розвитку інновацій та досліджень у фармацевтичній галузі, яке сприятиме розробці нових технологій та ліків. Наприклад, державні інвестиції в наукові дослідження та розвиток інновацій можуть стимулювати створення нових препаратів, які забезпечать покращення якості життя пацієнтів та зниження витрат на охорону здоров'я.

Загалом, управління розвитком фармацевтичної галузі є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу та співпраці між різними сторонами. Проте, ефективне управління може призвести до покращення якості життя пацієнтів та зменшення витрат на охорону здоров'я, що робить цю галузь важливою для держав та суспільства в цілому.

Однак, одним з викликів, з якими стикаються держави в управлінні фармацевтичною галуззю, є забезпечення доступності ліків для всіх верств населення. Це вимагає ефективної системи регулювання цін на ліки та розробки програм забезпечення доступності ліків для людей з низьким доходом та хронічними захворюваннями. Для досягнення цієї мети держави можуть використовувати різні механізми, такі як національні програми страхування здоров'я, громадські закупівлі ліків та розробка державних стратегій забезпечення доступності ліків.

Інший виклик полягає в боротьбі з підробкою ліків, яка є серйозною загрозою для здоров'я пацієнтів та нормального функціонування фармацевтичної галузі. Для боротьби з цим явищем держави можуть встановлювати строгі правила контролю якості та безпеки ліків, вживати заходів по зменшенню підробки ліків, забезпечувати прозорість та відкритість у фармацевтичній галузі та проводити ефективну роботу з міжнародними організаціями та іншими державами.

Крім того, важливим викликом є забезпечення доступності інноваційних ліків та технологій для населення. Розвиток інноваційних технологій та ліків вимагає значних інвестицій, а також дослідницької та розробницької роботи.

Варто наголосити, що держави можуть сприяти розвитку інноваційних технологій та ліків, забезпечуючи стимули для інвестицій та досліджень у фармацевтичній галузі, сприяючи розробці інноваційних технологій та випуску нових ліків на ринок, підтримуючи дослідження та розвиток медичних технологій, сприяючи комерціалізації технологій та ліків.

Ще одним важливим викликом є забезпечення безпеки та ефективності ліків. Держави повинні гарантувати, що всі ліки, які використовуються в їх

країнах, проходять обов'язковий контроль якості та безпеки. Для забезпечення безпеки та ефективності ліків держави можуть встановлювати стандарти та правила, які регулюють виробництво, контроль якості, дистрибуцію та використання ліків.

Варто підкреслити, що держави також повинні забезпечувати гарантії забезпечення прав пацієнтів та захисту їх інтересів. Це може охоплювати регулювання підтримки та доступності ліків для людей зі зниженим рівнем доходу, захист прав пацієнтів на конфіденційність медичної інформації та захист прав на конкурентну ринкову взаємодію.

Отже, державне управління розвитком фармацевтичної галузі має свої виклики та досвід. Держави повинні розвивати ефективні механізми регулювання цін на ліки, боротися з підробкою ліків, забезпечувати доступність інноваційних технологій та ліків, гарантувати безпеку та ефективність ліків, захищати права пацієнтів та їх інтереси. Досягнення цих цілей вимагає ефективної співпраці між державами та фармацевтичними компаніями, а також використання інноваційних методів та технологій. Зокрема, використання штучного інтелекту та аналітики даних для прогнозування попиту на ліки та розробки нових препаратів, а також впровадження електронних медичних записів для поліпшення моніторингу та контролю якості ліків.

Варто наголосити, що для забезпечення ефективного державного управління фармацевтичною галуззю, також важливо забезпечити транспарентність та відкритість процесу прийняття рішень, а також залучення до дискусії всіх зацікавлених сторін. Загалом, розвиток фармацевтичної галузі є важливим елементом забезпечення здоров'я нації та розвитку суспільства. Державне управління в цій галузі відіграє ключову роль у забезпеченні доступності та якості ліків, захисту прав пацієнтів та підтримці інноваційного розвитку. Однак, для досягнення цих цілей потрібна ефективна співпраця між державними органами, фармацевтичними компаніями та громадськістю.

Незважаючи на потенційні виклики та складнощі, пов'язані з державним управлінням фармацевтичною галуззю, існує чимало успішних прикладів

розвитку цієї сфери в різних країнах світу. Наприклад, в Індії було створено програму “Генеричні за доступними цінами”, яка дозволила знизити вартість ліків та забезпечити доступність пацієнтам з низькими доходами. У Бразилії була впроваджена програма “Фармацевтична увага”, яка спрямована на підвищення контролю якості ліків та запобігання продажу контрафактних продуктів. У країнах Європейського Союзу використання державної закупівлі для забезпечення доступності ліків та співпраця між державними органами та фармацевтичними компаніями дозволили досягти значних успіхів у забезпеченні здоров’я нації.

Можна зазначити, що одним з ключових викликів у державному управлінні фармацевтичною галуззю є боротьба зі зловживанням та недобросовісною діяльністю деяких фармацевтичних компаній. Для цього необхідно забезпечити ефективний механізм контролю та моніторингу діяльності фармацевтичних компаній, а також підвищити рівень свідомості пацієнтів про свої права та можливості.

Слід додати, що важливим викликом є забезпечення розвитку інноваційних методів та технологій у фармацевтичній галузі. Для цього необхідно стимулювати інвестиції в дослідження та розробки нових препаратів, а також сприяти впровадженню нових технологій у виробництво та дистрибуцію лікарських засобів. Наприклад, розвиток цифрових технологій може сприяти впровадженню ефективних систем управління запасами та контролю за виробництвом та постачанням лікарських засобів.

Додатковим викликом для державного управління фармацевтичною галуззю є забезпечення балансу між доступністю та якістю ліків. На одній стороні, необхідно забезпечити доступність ліків для всіх верств населення, в тому числі для тих, хто має обмежені можливості. На іншій стороні, важливо забезпечити якість та безпеку лікарських засобів, що використовуються пацієнтами.

Отже, державне управління фармацевтичною галуззю має свої виклики та складнощі, проте успішні приклади з різних країн світу свідчать про те, що ця

сфера може ефективно розвиватись за умови впровадження ефективних механізмів контролю та регулювання, стимулювання інновацій та забезпечення балансу між доступністю та якістю ліків.

За останні кілька років фармацевтичні компанії зіткнулися з безліччю проблем. Глобальна пандемія створила безпрецедентний попит на вакцини, закрила багато клінічних випробувань. І зараз, майже наприкінці 2022 року, галузь усе ще намагається надолужити згаяне. Фармацевтична промисловість, як і раніше, стикається з серйозними проблемами і перебуває в пошуку інноваційних рішень. Нижче наведено найбільш значущих проблем фармацевтичної галузі як в Україні так і в світі (рис.1.5).

Рис. 1.5 Проблеми фармацевтичної галузі України та світу

1. Збої в ланцюжку поставок. Коли ми йдемо в лікарню або відвідуємо лікаря, ми очікуємо, що потрібні нам ліки чекатимуть на нас там. Нам складно уявити, що лікарня може сказати пацієнту, що його лікування потрібно

відкласти через брак ліків або що він просто недоступний через проблеми з логістикою у фармацевтичній галузі. На жаль, це реальність, в якій ми живемо через проблеми з ланцюжками поставок фармацевтичної продукції.

Слід зазначити, що ці проблеми існували ще до нещодавньої пандемії, а економічні виклики для фармацевтичної галузі ще більше загострили дефіцит. Коли все йде гладко, економіка глобального ланцюжка поставок може принести великий прибуток, але коли вона зазнає невдачі, людські жертви величезні. Фактично, деякі основні ліки, які використовуються щодня у відділеннях невідкладної допомоги та амбулаторних клініках, були в дефіциті.

2. Потреба у кваліфікованих фахівцях. Брак кваліфікованих фахівців є однією з найбільших проблем фармацевтичної галузі. Коли ми говоримо про кваліфіковану робочу силу, ми маємо на увазі людей, які виконують технічну та інтелектуальну роботу, що вимагає великих знань у певній галузі. Фактично продуктивність галузі залежить від кваліфікації найнятої робочої сили.

Кваліфікована робоча сила, на яку можна покластися, є одним з найважливіших елементів, який допоможе забезпечити багатообіцяюче майбутнє у фармацевтичній галузі. Фармацевтична галузь потребує працівників з необхідними знаннями, навичками та досвідом. Для продовження прогресу необхідно більше інвестицій у висококваліфіковану робочу силу. Навчання працівників дасть їм змогу отримати необхідні навички для правильного та ефективного виконання своїх повсякденних завдань, а також допоможе заповнити будь-які прогалини в навичках, які у них можуть бути.

Міграція робітників фармацевтичної галузі в інші країни на початку війни призвела до значного закриття аптечних закладів. Тільки шляхом прийняття законодавчих актів, які дозволили працювати студентам фармацевтичних вузів були вирішені ці питання.

3. Проблеми, пов'язані зі зверненням до медичних працівників.

Робота з медичними працівниками - одна з найбільших проблем у фармацевтичному маркетингу з багатьох причин. По-перше, можливостей таргетингу не так багато, а ті деякі можливості, які пропонують деякі видавничі

платформи, залежать тільки від географії та спеціалізації. Але маркетологам потрібні можливості таргетингу, засновані на їхній поведінці за рецептом і доступі до фармакологічного довідника. Ринок охорони здоров'я складний і включає безліч зацікавлених сторін, таких як постачальники медичних послуг, страхові компанії та споживачі. Кожен має право голосу під час ухвалення рішення про те, який продукт або послугу вибрати. Ця складність кидає виклик маркетологам медичних працівників, оскільки вони створюють ефективну маркетингову стратегію для медичних працівників, але щосили намагаються змусити її працювати.

Крім того, складно набрати критичну масу лікарів і досягти бізнес-цілей. Мінлива динаміка ринку заважає маркетологам сформулювати правильну стратегію маркетингу для медичних працівників і налагодити з ними зв'язки. У кращі часи доступ маркетолога до фахівців з маркетингу фрагментований і йому не вистачає залученості. У той час як веб-сторінки компанії можуть вважатися рекламними і такими, що не вірять у політику НСР, наукові журнали не завжди можуть бути відкриті для поширення їхньої інформації. Маркетологи, безумовно, повинні знати про проблеми, з якими стикаються медичні працівники, і прагнути знайти рішення цих проблем.

Що стосується України, в умовах воєнного стану споживачі вимушені звертатися до фармацевтів, ніж до лікарів, а це приводе до самолікування.

4. Збір та аналіз великих обсягів даних. Дані стали одним із найважливіших елементів і активів компанії. У фармацевтичній галузі під даними розуміють усі дані, введені представниками компанії або згенеровані машинами. Тут також варто згадати, що збір даних загалом став критично важливим елементом для компаній з різних галузей, які прагнуть отримати перевагу перед своїми конкурентами. Однак важливість цих даних полягає у здатності компанії проводити необхідний аналіз даних для прийняття рішень.

У фармацевтичній галузі існує безліч ризиків, пов'язаних із затвердженням ліків, контролем якості та ланцюжком поставок. Щоб подолати ці проблеми, операторам фармацевтичної галузі потрібні гнучкі інструменти

для ефективного збору даних і управління ними при створенні планів дій. Компанії можуть збирати дані на декількох рівнях, як-от технічне обслуговування, виробництво і якість обслуговування - все це необхідно оцифрувати, а потім використовувати для вирішення операційних завдань у фармацевтичній промисловості.

Крім того, необхідно планувати збір даних. Планування допоможе запобігти марній траті ресурсів. Незалежно від того, вирішить підприємство продовжити безперервне вдосконалення або налаштувати планування обслуговування, зібрані дані необхідно зберігати та вивчати.

5. Підвищена прозорість. Підвищення рівня прозорості завжди було предметом дискусій. Дослідження і розробки - це перевірений спосіб отримати більше інформації про процеси, людей, що стоять за ними, і про те, як досягаються результати. Крім того, під час пандемії ми бачили явну громадську підтримку та інтерес до фарміндустрії.

Багато зусиль було докладено для обміну додатковою інформацією про клінічні випробування при збереженні конфіденційності інформації про особу пацієнта. Дані цих випробувань мають велике значення. Це прокладає шлях до великих досягнень у науці та медицині. Тож у майбутньому має бути спосіб систематичного та об'єктивного збору та аналізу інформації третьою стороною, щоб процес дослідження міг бути більш продуктивним. Поки вакцина розроблялася, індустрії було важко відкрито демонструвати протоколи клінічних випробувань. Це заважало людям зрозуміти типи проведених досліджень і порівнювати різні компанії, що розробляють потенційну вакцину.

Також було багато дискусій про доступність ліків, у яких промисловість зазвичай робила ставку на більш справедливий і всеосяжний доступ. Крім того, медичні відкриття, розробка і доставка - це процеси, які неможливо здійснити без співпраці та діалогу з пацієнтами. З цієї причини багато організацій розшифрували дані, щоб виявити передачу цінності, яку вони передали організаціям охорони здоров'я. На додаток до цього, доступність ліків є обов'язком не тільки фармацевтичної промисловості, оскільки саме за особами,

які приймають рішення, залишається останнє слово в питанні про те, чи вийдуть ті чи інші ліки на ринок країни. Своєю чергою, люди та організації пацієнтів визначають ухвалення рішень у країнах.

6. Стійкість до змін. Опір змінам - одна з ключових проблем, що стоять сьогодні перед фармацевтичною промисловістю. Фармацевтична промисловість може чинити опір змінам з кількох причин. Зміни можуть бути ускладнені через опір керівництва суттєвим змінам в операціях. Галузь також суворо регулюється, а це означає, що будь-які внесені зміни можуть бути дорогими через необхідність повторної перевірки. Через проблеми з фармацевтичним виробництвом деякі виробники можуть віддати перевагу веденню паперової документації, оскільки це полегшує маскуванню помилок. Це може допомогти подолати деякі проблеми у фармацевтичному виробництві.

У багатьох випадках ціна та тягар дотримання вимог призводили до того, що рішення не ухвалювалися. При пропозиції заміни будь-якої паперової системи дуже важливо, щоб рентабельність інвестицій була чітко представлена всім залученим сторонам. Хоча може здатися очевидним, що заміна паперового процесу цифровим рішенням має призвести до підвищення ефективності, багато хто може не бачити цього, особливо люди, які роками виконують свою роботу однаково. Технології мають бути представлені у вигляді дорожньої карти, яка дасть змогу всій організації зрозуміти переваги, які продовжуватимуть підвищувати ефективність та інтегрувати раніше розрізнені дані та процеси відділу. Попередні витрати на відповідність вимогам і час, витрачений на впровадження системи, ніколи не повинні визначати рішення про перехід на нове рішення.

Страх змін. На додачу до цього існує ще й страх змін. Ми часто чуємо фразу "ну, так завжди робилося". Будьте драйвером того, як завдання виконуватимуться в майбутньому. Час, зусилля і витрати, пов'язані з підтриманням застарілої системи в робочому стані, являють собою інвестиції в актив, що знецінюється, а не в платформу, яка допомагає розширювати і спрощувати, забезпечуючи рентабельність інвестицій. Зміни - це добре, якщо їх

піднести правильно. Робота керівників бізнесом полягає в тому, щоб зробити зміни зручнішими та поетапнішими при впровадженні нових технологій. Щойно ми зменшимо страх перед змінами, здатність запроваджувати нововведення й адаптуватися стане культурою, що забезпечує технічний прогрес. Наприклад, нехай винагороду за впровадження такої простої речі, як електронний бортовий журнал, можна побачити у скороченні накладних витрат, вигоди в ефективних оглядах якості та прискоренні пакетної обробки. Інші переваги можуть збільшуватися в геометричній прогресії при розширенні.

7. Безпека даних. Однією з найсерйозніших регуляторних проблем у фармацевтичній промисловості є те, як зберігаються дані та керуються ними. Кіберзагрози для фармацевтичної галузі роблять їх уразливими для крадіжки особистих даних і розвитку векторів атак. У міру того, як організації дедалі більше уваги приділяють оцифруванню, дедалі більше їхніх цінних даних зберігається в мережі, що робить їх серйознішою мішенню для кіберзлочинців.

Фармацевтичні компанії також мають величезну кількість пристроїв, що збирають дані про здоров'я і пацієнтів, які зберігаються в Інтернеті. Вони використовують такі інструменти, як великі дані та Інтернет речей (IoT). Одна з найбільших проблем фармацевтичної галузі полягає в тому, що це збільшує ризик і робить більш важливим для організацій впровадження безпеки та конфіденційності по дизайну.

Висновок до розділу 1

1. В ході дослідження визначено проблеми розвитку фармацевтичної галузі в сучасних умовах, а саме збої в ланцюжку поставок; потреба в кваліфікованих кадрах; проблеми пов'язані зі зверненням до медичних працівників; безпека даних; стійкість до змін тощо.

2. Визначено прогалини правового забезпечення фармацевтичної політики держави, які особливо стали помітними в умовах війни. До них слід віднести: поступову, протягом останніх років, ліквідацію державних та

комунальних аптечних закладів, що призвело до погіршення доступності до лікарських засобів, що містять наркотичні засоби та психотропні речовини і не лише в умовах війни; негласну державну підтримку (в тому числі органами місцевого самоврядування) монополізації аптечної діяльності та створення аптечних великих мереж як міжрегіонального рівня так і регіонального, що призвело як до мінімізації економічної конкуренції на фармацевтичному ринку так і до зловживання ними монопольним становищем; мовчазну згоду держави на розвиток маркетингових договорів на фармацевтичному ринку і, як наслідок, збільшення вартості лікарських засобів.

3. Визначено виклики з якими стикається фармацевтична галузь, а саме:

збільшення витрат на дослідження та розробку нових ліків; ріст конкуренції на ринку ліків; ризики небезпеки з боку низькоякісних та підроблених ліків; проблеми з впровадженням нових технологій та інновацій в фармацевтичну галузь; необхідність забезпечення доступності ліків для населення з низькими доходами та в країнах з низьким рівнем розвитку.

4. Доведено, що завдання держави полягає в усуненні бар'єрів та мінімізації загроз на шляху розбудови фармацевтики та сприяння її зростанню, що полягає в розробці та реалізації Стратегії розвитку високотехнологічної індустрії лікарських засобів та медичних виробів в Україні до 2030 р.

РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ, ЯК ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка фармацевтичного ринку України

Ринок України багатий на фармацевтичні компанії, тому в умовах воєнного стану їм важливо «бути на плаву». 24 лютого завершився досить тривалий тренд зростання фармацевтичного ринку. Так, виробництво та реалізація основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів у грошовому виразі в 2021 році досягнуло 49,0 млрд. грн., що більше показника 2015 року в 2,5 рази, однак в 2022 році скоротилося на 15,3%, що обумовлено воєнним станом (рис.2.1.)

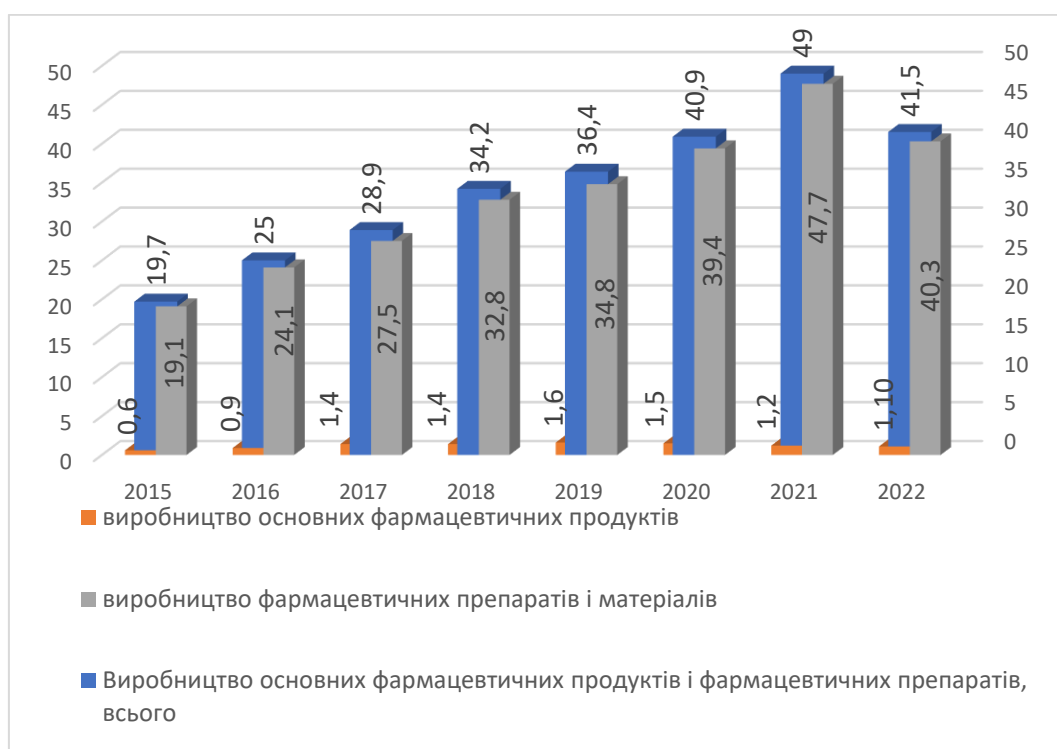

Рис. 2.1. Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів в Україні, млрд. грн. [8]

Також слід зазначити, що на початку 2022 року ринок лікарських засобів у гривневому значенні значно збільшувався: +31% у січні та +45% у лютому до

минулого року. Та вже в березні розпочався спад (-11%), у квітні ринок скоротився на третину, а у травні – на 24%. Поки що, незважаючи на падіння в березні-травні, за підсумками 5 місяців року, ринок повернувся на рівень 2021 року (+0,38%). Однак, тектонічні зсуви, які відбулися в економіці не дозволяють сподіватися на збереження позитивної динаміки. Головний чинник – споживач. На скорочення обсягу продажу вплинуло зростання кількості осіб, які виїхали з країни; окупація територій, іноземна медична гуманітарна допомога.

Експорт вітчизняної фармацевтичної продукції у 2022 році в порівнянні з 2021 роком зменшився на 24,5% і склав лише 238,1 млн дол. США, хоча за період 2015-2021 років цей показник зріс майже у 2 рази до 315,4 млн дол. США (рис. 2.2). Аналогічна ситуація спостерігається з імпортом фармацевтичної продукції.

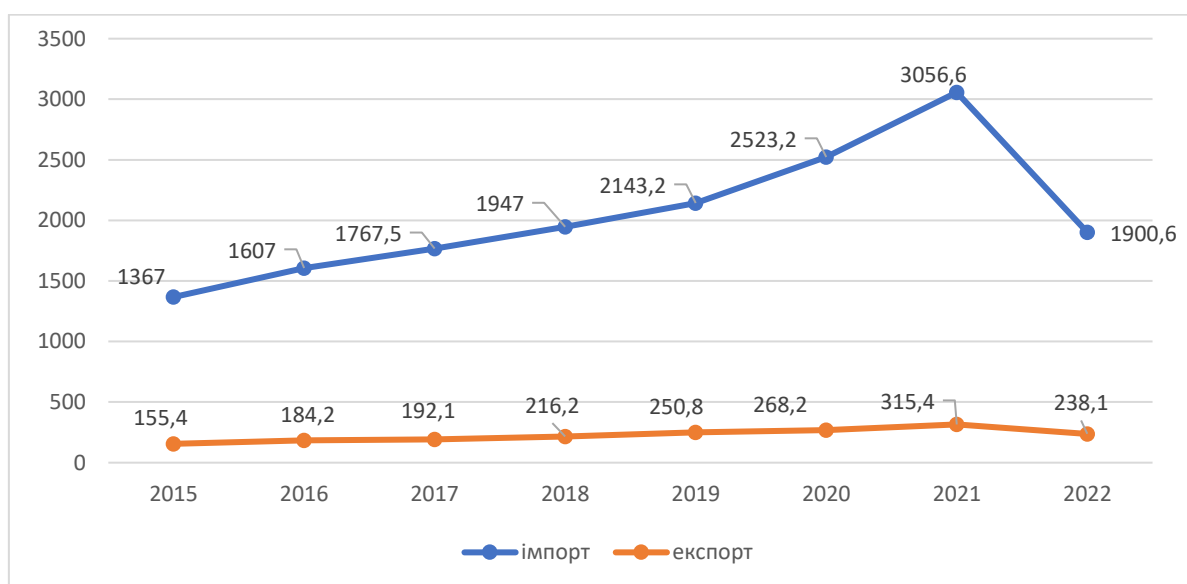

Рис. 2.2 Експорт та імпорт фармацевтичної продукції, млрд. дол. США[8]

Вартість імпорту вказаних товарів у 2022 році становила 1900,6 млн. дол. США, що менше попереднього року на 37,8%. Важливим фактором зростання вітчизняного фармацевтичного ринку є конкурентна боротьба.

Україна скоротила імпорт ліків 2022 року на 38% - уперше за попередні п'ять років обсяг імпортованих у країну ліків збільшився на 90% (рис.2.3). Найбільшими країнами-постачальниками в Україну залишаються Німеччина, Індія та Франція.

Було ввезено в Україну 2022 року:

лікарські засоби - 82%;

сироватки, вакцини - 13%;

реактиви, контрацептиви та медичне приладдя - 5%.

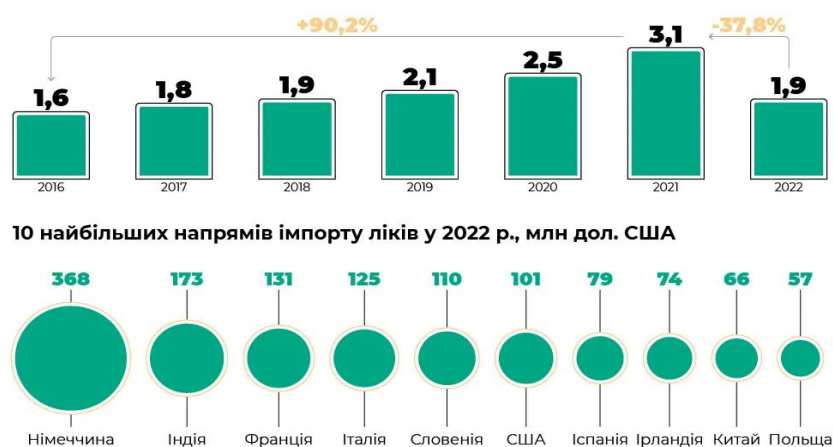

Рис. 2.3 Імпорт фармацевтичної продукції, млрд.дол. США

У 2022 році Україна втратила майже чверть експорту ліків - 24%. Виробники фармацевтичної продукції позбулися багатьох складів і виробничих потужностей, ціни на сировину зросли разом із логістичними проблемами (рис.2.4- 2.5).

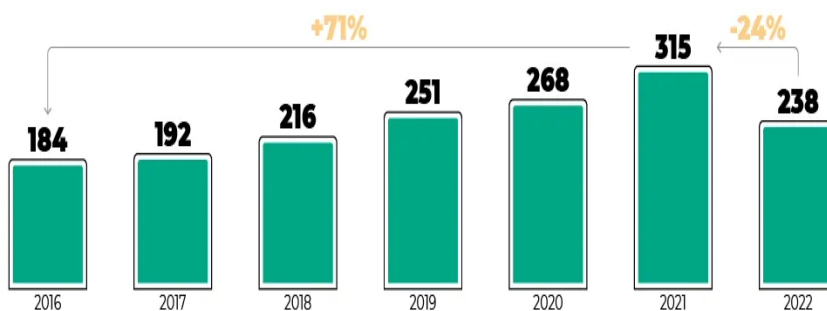

Рис. 2.4 Експорт фармацевтичної продукції, млрд. дол. США

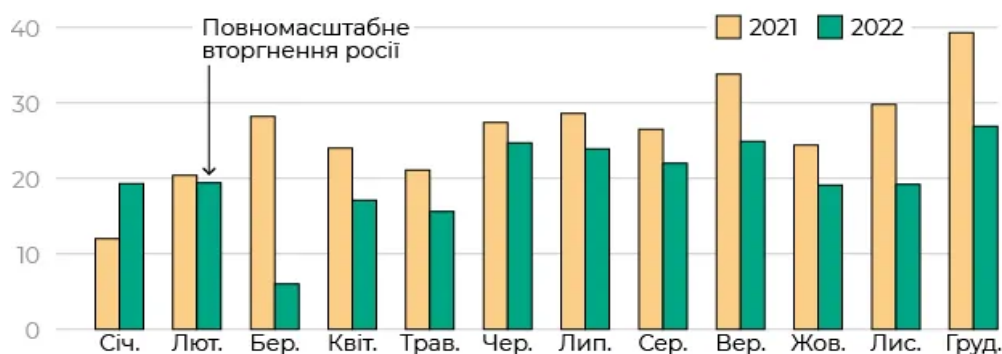

Рис. 2.5. Щомісячні обсяги експорту у 2021-2022рр., млрд. дол.

У 2022 році українські компанії припинили продаж ліків до Росії та Білорусі. Найбільшим покупцем українських ліків став Узбекистан, збільшився експорт до Литви та Латвії. Велика частина українського фармацевтичного експорту йде в Азію. Експансія в Євросоюз гальмується тим, що Європа не визнає українські сертифікати (рис.2.6).

Рис. 2.6 Напрями експорту фармацевтичної продукції

Найбільші виробники лікарських засобів в Україні мають сертифікати GMP, які підтверджують, що лікарські засоби постійно виробляються і контролюються відповідно до міжнародних стандартів якості. Але ЄС поки що не визнає сертифікати GMP, видані SMDC. Тому для експорту в ЄС виробник повинен пройти додаткову перевірку контролюючими органами конкретної країни ЄС. Завдання України найближчим часом - домогтися визнання українських сертифікатів у ЄС.

В період війни структура продажу лікарських засобів може піддаватися серйозним змінам через ряд факторів, які включають гуманітарні потреби, обмеження в руху та постачанні, зміни в управлінні та регуляції, а також вплив на фінансові можливості споживачів. Нижче розглянемо деякі аспекти, які можуть впливати на структуру продажу лікарських засобів в умовах війни:

1. Гуманітарні потреби:
 - збільшений попит на лікарські засоби, особливо ті, які використовуються для лікування травм та інших воєнних ушкоджень;
 - зміна акценту на постачання життєво необхідних ліків та медичних матеріалів.
2. Обмеження в руху та постачанні:
 - зменшення доступу до лікарських засобів через перешкоди в руху, зниження виробництва або перерви в логістичних ланцюгах;
 - зростання вартості та складнощів в постачанні ліків.
3. Зміни в управлінні та регуляції:
 - вплив військового конфлікту на управління та регулювання фармацевтичною галуззю;
 - зміни в процедурах реєстрації та дозволу на виробництво та продаж.
4. Фінансові обмеження:
 - зменшення фінансових можливостей споживачів та організацій для придбання лікарських засобів;
 - розподіл бюджетів на військові потреби може призвести до скорочення витрат на медичні товари.
5. Психологічний вплив:
 - збільшений психологічний тиск та потреба у психотропних лікарських засобах;
 - звернення до ліків, які сприяють стресостійкості та психічному здоров'ю.
6. Робота гуманітарних організацій:

- залучення гуманітарних організацій до постачання медичних засобів та ліків в зони конфлікту.;
- співпраця зі сторонніми агентствами та міжнародними організаціями.

7. Альтернативні методи постачання:

- залучення альтернативних методів постачання, таких як гуманітарні коридори, медичні дрони тощо.

Аналіз структури продажу лікарських засобів в період війни має велике значення для забезпечення доступу до необхідних медичних засобів та оптимізації виробництва та постачання в умовах складного соціального та економічного середовища.

Ринок України багатий на фармацевтичні компанії, тому в умовах воєнного стану їм важливо «бути на плаву». 24 лютого завершився досить тривалий тренд зростання фармацевтичного ринку. Так, виробництво та реалізація основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів у грошовому виразі в 2021 році досягнуло 49,0 млрд. грн., що більше показника 2015 року в 2,5 рази, однак в 2022 році скоротилося на 15,3%, що обумовлено воєнним станом.

З початком повномасштабної війни роздрібний продаж лікарських засобів почав знижуватися і продовжує цю тенденцію дотепер. Спад розпочався з березня 2022 р., втім вже з травня темпи зниження почали сповільнюватися і, за підсумками вересня, темпи зниження у грошовому вираженні склали 9%. У жовтні 2022 р. темпи спаду пришвидшилися до 19%, що пов'язано із високою базою порівняння минулого року, адже в цей період минулого року в Україні фіксувалася чергова хвиля захворюваності на COVID-19 і відповідно обсяги продажу ліків суттєво зростали. За даними листопада 2022 р. темпи зниження обсягів аптечного продажу ліків становлять 10%. За попередніми даними грудня 2022 р. обсяги аптечного продажу ліків перевищили показники грудня 2021 р. на 6%. Тобто наприкінці року ринок вийшов із занепаду. Загалом за підсумками

2022 р. (враховуючи попередні дані за грудень 2022 р.) темпи зниження становлять 6,2%.

2.2. Аналіз виробників фармацевтичної продукції

Важливо також зазначити, що після суттєвих коливань протягом перших місяців війни частка вітчизняних виробників продовжувала збільшуватися і досягла 72% у натуральному та 38 в грошовому вимірі. При цьому частка вітчизняних виробників суттєво різнилася за каналами: від 69% у закупівлях лікарень, 41% у регіональних закупівлях, 37% у роздрібному сегменті, 19% у закупівлях Центральної закупівельної агенції «Медичні закупівлі України», до 4% у центральних тендерах міжнародних закупівельних організацій.

Суттєвих змін у ТОП-10 на роздрібному ринку не відбулося. Компанія «Фармак» утримує лідерство, до неї впритул наблизилася «Дарниця», посунувши «Санофі». Також покращили свої позиції Асіпо, КРКА, «Київський вітамінний завод». Натомість позиції компаній «Тева», «Артеріум» тощо навпаки знизилися (табл. 2.1).

В сегменті бюджетних закупівель першість залишається за компанією Sinovac, після неї мінімальним відривом йде «Юрія -Фарм». Значно знизили свої позиції в рейтингу бюджетних закупівель «Фармак», «Група Здоров'я», «Артеріум».

Війна змінила структуру продажів на фармацевтичному ринку. Наприклад, значно впали продажі БАДів і вітамінів (до 44%). Менше стали купувати протизастудні та противірусні препарати, антитромботичні препарати, які використовуються під час лікування ковіду. Найбільший попит спостерігається на препарати для лікування хронічних захворювань, седативні та знеболювальні препарати.

Лідирують за обсягами продажів лікарських засобів на українському ринку у 2022 році «Фармак», «Дарниця» та Асіно (рис. 2.7).

Таблиця 2.1.

Фармацевтичні компанії за долею ринку

Компанії	2021		2022		Порівняння з 2021
	%	місце	%	місце	
Фармак	6,24	1	5,36	1	→
Дарниця	3,06	6	4,13	2	↑
Юрія-Фарм	3,74	3	3,71	3	→
Артеріум	3,44	4	3,3	4	→
Санофі	4,34	2	3,07	5	↓
Новартіс	2,24	9	2,79	6	↑
Група Здоров'я	3,15	5	2,78	7	↓
Асіпо	2,35	8	2,64	8	→
Тева	2,54	7	2,61	9	↓
Sinovac	0		2,57	10	↑
КРКА	2,03	15	2,26	11	↑
Кусум Фарм	2,22	10	2,16	12	↓
Київський вітамінний завод	1,8	17	2,14	13	↑
Berlin-Chemie	2,05	14	2,06	14	→
Група Серве	1,72	18	2,02	15	↑
Bayer HealthCare	2,07	12	1,98	16	↓
Novo Nordisk	1,55	21	1,73	17	↑
Pfizer Incorporated	1,88	16	1,71	18	↓
Група компаній Лекхім	1,71	19	1,71	19	→
Рош	2,19	11	1,66	20	↓

Різка зміна курсу валют у липні 2022 року суттєво вплинула на фінансові показники учасників ринку, оскільки багато препаратів імпортуються, а виробники закупають значну частину сировини та упаковки за валюту.

Рис.2.7 Частка ринку ТОП-5 компаній за обсягами аптечних продажів лікарських засобів у 2022 році, %

Розглянемо вплив цих та інших факторів на учасників кожного з основних сегментів фармацевтичного ринку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Топ-10 компаній оптової торгівлі фармацевтичною продукцією за прибутком в 2023 році

№	Компанія	Виручка, млрд грн	Чистий прибуток, млрд грн
1	Оптіма-Фарм	44,3	2,2
2	БаДМ	44,6	1,9
3	Delta Medical	2,2	0,4
4	Гледфарм	2,5	0,4
5	Асино Україна	3,6	0,3
6	Лекхим	2,9	0,2
7	Вента	9	0,2
8	ORGANOSYN	0,9	0,2
9	Медичний центр «М.Т.К.»	3,1	0,1
10	Реабілітаційний центр «Візаві»	0,8	0,1

За рік доходи "Оптіма-Фарм" впали в 1,05 раза, але чистий прибуток зріс у 2,9 раза. За даними Опендатабот, на сьогодні компанія взяла участь у 473 тендерах на поставку лікарських засобів. Минулого року вони принесли їй 604 млн грн, а з початку 2023 року - вже 226 млн грн. Основним замовником цих закупівель є Київська міська державна адміністрація (524 млн грн).

За даними аналітиків, у 2022 році "Оптіма-Фарм" стала найбільшим фармдистриб'ютором у країні. Колишній лідер БаДМ через бойові дії позбувся складу з продуктами під Києвом. Його дохід за рік впав у 1,15 раза, але прибуток збільшився у 2,8 раза. Компанія брала участь у 2 415 тендерах, але вони принесли їй менше грошей, ніж її основному конкуренту: 2022,12 млн грн у 3

році і 2023, 1 млн грн у 7 році. Найбільший замовник (його назву приховано в реєстрі) заплатив 4,7 млн грн.

Фармацевтична компанія "Фармак" успішно втілила свої стратегічні плани на 2021 рік щодо розширення своєї присутності на міжнародних ринках.

Стратегічні плани були успішно втілені в повному обсязі. На сьогодні "Фармак" займає лідерську позицію серед експортерів лікарських засобів в Україні, постачаючи продукцію в понад 45 країн Європейського союзу, Центральної та Південної Америки, Співдружності Незалежних Держав, Близького Сходу та Азії. У 2021 році до списку країн-імпортерів долучилися також Швейцарія, Бразилія, Індонезія та Болівія."

У 2021 році компанія "Фармак" успішно відкрила своє представництво у В'єтнамі. На даний момент близько 25 препаратів "Фармак" доступні на в'єтнамському ринку і продаються як в аптечних мережах, так і шляхом участі в локальних тендерах медичними установами. Ще приблизно 30 препаратів знаходяться на етапі реєстрації, процес якої в В'єтнамі зазвичай займає від двох до трьох років.

Приблизно четверта частина від усіх продажів компанії "Фармак" є експортними операціями, становлячи близько 25% від загального обсягу продажів.

Протягом перших десяти місяців 2021 року експорт компанії "Фармак" показав зростання на 8%, порівняно із відповідним періодом 2020 року. За останні п'ять років спостерігається стабільний тенденційний ріст у продажах продукції за кордоном.

У 2021 році фармацевтична компанія "Дарниця" виробила 181 мільйон упаковок лікарських засобів, завоювавши частку ринку на рівні близько 14,4%. Цей показник вдвічі перевищує результати найближчих конкурентів, що свідчить про вражаючий успіх компанії. Зазначено, що кожна сьома упаковка лікарських засобів, продана в роздрібному секторі, вироблена саме "Дарницею".

Зазначається, що у ТОП-3 фармацевтичної продукції "Дарниці" за минулий рік увійшли препарати у формі таблеток (134,5 млн упаковок),

інфузійних розчинів (19 млн упаковок) та крапель (9 млн флаконів). Загалом, портфоліо компанії включає майже 180 брендів лікарських засобів, які виробляються у 15 різних формах.

Компанія "Дарниця" має в своєму портфелі 210 брендів лікарських засобів. У підприємства діють 14 виробничих ліній, які сертифіковані за стандартом GMP. Продукція "Дарниці" успішно експортується в 15 країн світу.

У 2021 році вплив пандемії COVID-19 на роздрібний фармацевтичний ринок був менш значущим, порівняно з попереднім роком 2020. Це впливає з відсутності строгих карантинних обмежень та активізації процесу вакцинації населення. Основні фактори, що впливали на ринок, включають економічну ситуацію та рівень добробуту населення.

За даними Міністерства економіки України, у 2021 році обсяг ВВП досяг історичного рекорду практично в 200 мільярдів доларів США. Однак темпи зростання ВВП виявилися нижчими, ніж прогнозувалося на початку року. Наприкінці жовтня Національний банк України (НБУ) зменшив прогноз зростання до 3,1%, а прогноз на 2022 рік скориговано з 4% на 3,8%. Важливим фактором, що обмежує розвиток економіки, є високі ціни на енергоресурси.

Щодо інфляції, за підсумками 2021 року вона склала 9,4%, що перевищує цільовий показник НБУ у 5%. Проте, очікується, що у 2022 році інфляція знизиться до цільового рівня. Ціни на енергоносії визначаються як один із ключових факторів тиску на інфляцію.

Згідно порівняльної діаграми наведеної нижче, можна зробити висновок, що компанія Фармак у своєму портфелі має більшу кількість препаратів, а саме 400 найменувань, а ніж компанія Дарниця, яка в свою чергу має 210 найменувань (рис 2.8).

Якщо порівнювати ці дві компанії згідно експортування в інші країни то можна також зробити висновок, що компанія Фармак експортує свої препарати у 45 країн світу, а компанія Дарниця в свою чергу експортує у 15 країн світу (рис. 2.9)

Рис. 2.8 Кількість препаратів в портфелі Фармак та Дарниця

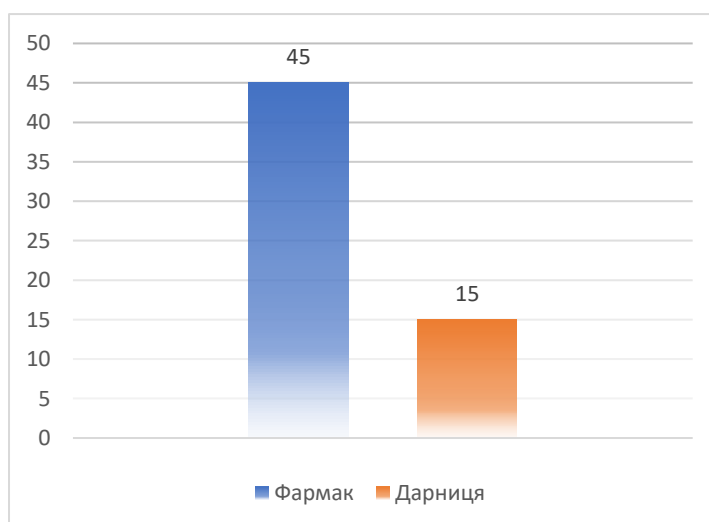

Рис.2.9 Оцінка фармвиробників за кількістю експортованих препаратів

Згідно статистики наведеної нижче можна чітко побачити приріст компаній продаж у гривневому еквіваленті, а саме компанія Фармак приросла згідно діаграми на 25%, а компанія Дарниця показала свій приріст на 14,4% (рис. 2.10).

"Дарниця" продемонструвала вражаючий результат за підсумками року: дохід збільшився в 1,2 раза, а чистий прибуток - у 47 разів. Динаміка її основних конкурентів - "Фармака" і "Юрія-Фарм" - була протилежною. Їхня виручка

знизилися в 1,2 раза, а прибуток - у 1,3 раза. При цьому за абсолютним прибутком ці компанії випереджають "Дарницю".

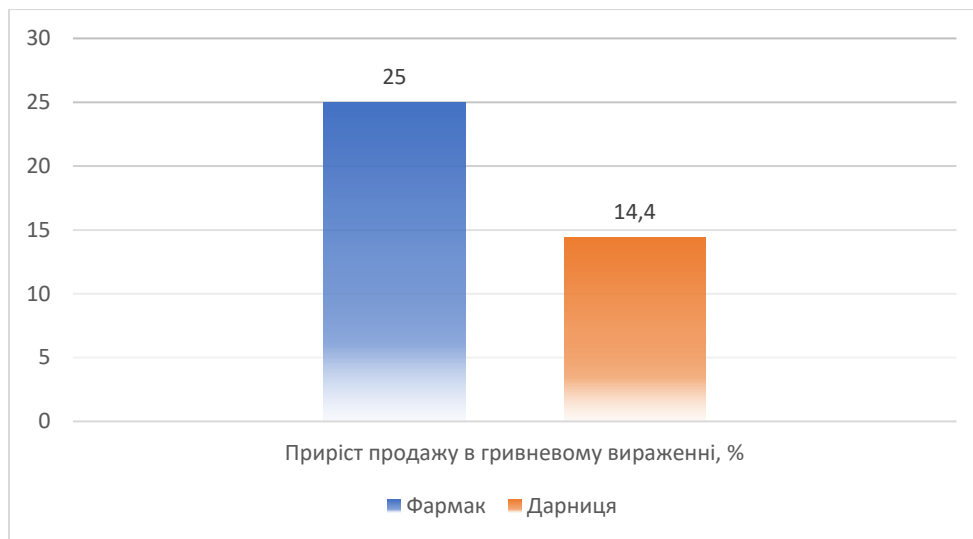

Рис. 2.10 Приріст продажу в гривневому вираженні, у %

З початком повномасштабного вторгнення виробників ланцюжки поставок сировини було зруйновано, але вже за кілька місяців було налагоджено нові. Найбільших прямих збитків від бойових дій зазнав "Фармак", втративши склади з готовою продукцією та пакувальними матеріалами на 1,5 млрд грн.

Через зростання цін на сировину, збільшення витрат на енергію, витрат на енергетичну автономію і змін у ланцюжках поставок виробничі витрати значно збільшилися.

За підсумками 2022 року Фармацевтична фірма "Дарниця" збільшила експорт на 38,9% до 285 млн грн. У натуральному вираженні продажі за кордон зросли в 1,5 рази, незважаючи на логістичні та інші складнощі, пов'язані з війною. Компанія експортує ліки в 14 країн світу і має понад 250 реєстрацій лікарських засобів за кордоном, зокрема, в Європі та Азії. При цьому у 2022 році Україна втратила майже чверть експорту ліків - 24%.

2.3. Аналіз аптечного ринку України

З початком повномасштабної війни роздрібний продаж лікарських засобів почав знижуватися і продовжує цю тенденцію дотепер. Спад розпочався з березня 2022 р., втім вже з травня темпи зниження почали сповільнюватися і, за підсумками вересня, темпи зниження у грошовому вираженні склали 9%. У жовтні 2022 р. темпи спаду пришвидшилися до 19%, що пов'язано із високою базою порівняння минулого року, адже в цей період минулого року в Україні фіксувалася чергова хвиля захворюваності на COVID-19 і відповідно обсяги продажу ліків суттєво зростали. За даними листопада 2022 р. темпи зниження обсягів аптечного продажу ліків становлять 10%. За попередніми даними грудня 2022 р. обсяги аптечного продажу ліків перевищили показники грудня 2021 р. на 6%. Тобто наприкінці року ринок вийшов із занепаду. Загалом за підсумками 2022 р. (враховуючи попередні дані за грудень 2022 р.) темпи зниження становлять 6,2%.

Потижнева динаміка також свідчить, що після закінчення періоду підвищеного споживання ліків, внаслідок хвилі захворюваності на COVID-19 минулого року, знов намітилися тенденція щодо сповільнення темпів зниження, які поступово наближаються до минулорічних показників. А в останні 5 тижнів року обсяги аптечного продажу ліків перейшли у позитивну площину. При цьому варто відзначити, що значний вплив на розвиток ринку у грошовому вимірі чинять інфляційні процеси в країні, оскільки у натуральному вираженні показники динаміки роздрібного ринку залишаються негативними, хоча темпи зниження обсягів аптечного продажу сповільнюються (рис. 2.11-2.12).

Результати дослідження довели, що з початком війни скоротилася кількість аптек, на це випнуло три причини. По-перше, це території, де відбувалися обстріли, або окуповані, що загрожувало життю і здоров'ю як персоналу, так і відвідувачам. По-друге, проблеми з логістикою. Наприклад, аптека може працювати, але не було товару, бо один зі складів великого дистриб'ютора під Києвом був знищений вщент, також були знищені склади не одного

фармацевтичного заводу, тому зламались ланцюги постачання. По-третє, відсутність персоналу, але із цією проблемою допомогла держава, яка послабило вимоги до працівників аптек. Дозвіл на роботу під час воєнного стану медичним працівникам і студентам медичних закладів сприяв тому, щоб відкривалися аптеки, де це можливо.

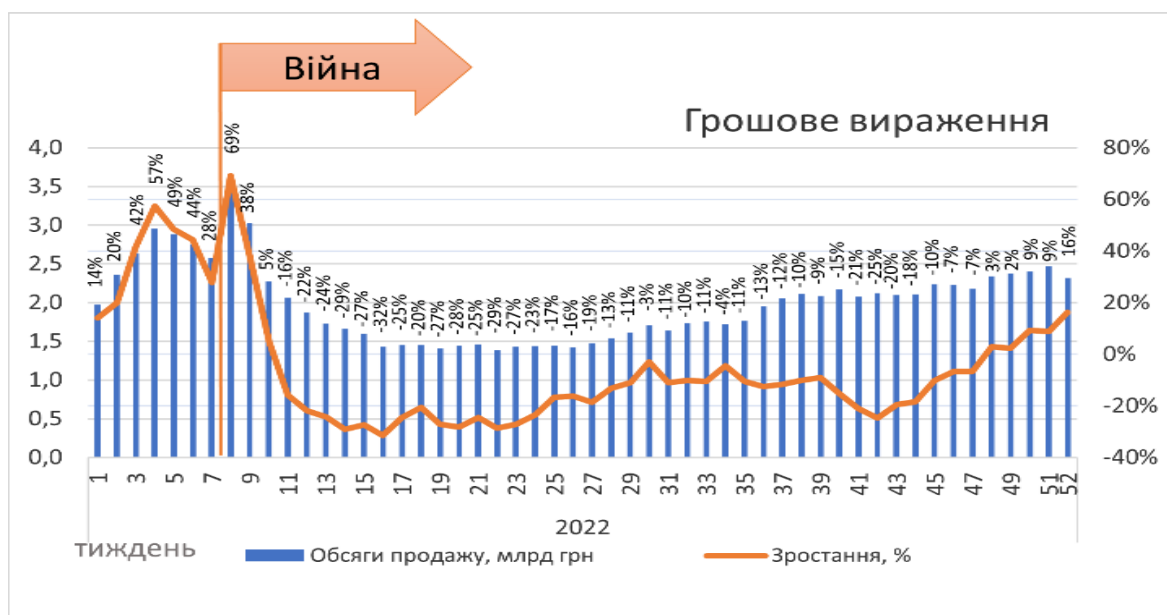

Рис. 2.10 Потижнева динаміка обсягів аптечного продажу лікарських засобів з 1-го до 52-го тижня 2022 р в грошовому вимірі [5]

Рис. 2.12 Потижнева динаміка обсягів аптечного продажу лікарських засобів з 1-го до 52-го тижня 2022 р. в натуральному вимірі[5]

Щодо структури споживання лікарських засобів слід відзначити, що наприкінці липня 2022 р. зафіксоване значне збільшення частки антибіотиків у загальній структурі аптечного продажу, що пов'язано із запровадженням відпуску цих препаратів виключно за рецептом лікаря із серпня 2022 р., і населення робило запаси цих препаратів. Однак із введенням їх рецептурного відпуску з 1.08.2022 р. обсяги споживання суттєво зменшилися. На фоні похолодання та сезону гострих респіраторних вірусних інфекцій (ГРВІ) відзначається тенденція до збільшення частки анальгетиків як у грошовому, так і в натуральному вираженні, а також препаратів для лікування захворювань порожнини носа та протижастудних засобів (рис. 2.13-2.14).

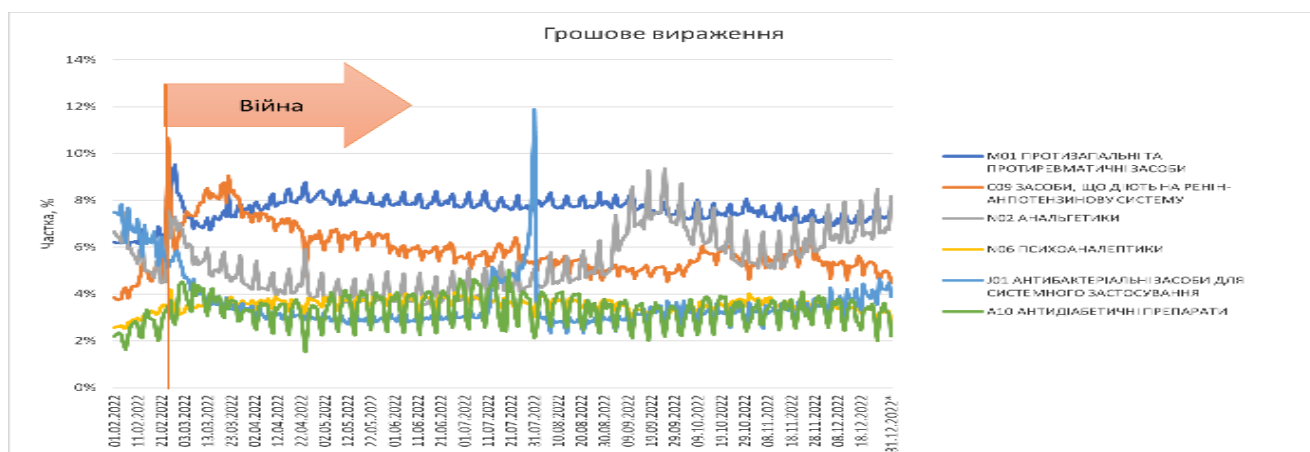

Рис. 2.13 Структура аптечного продажу лікарських засобів з 1.02.2022 до 31.12.2022 р. в грошовому вимірі [5]

Рис. 2.14 Структура аптечного продажу лікарських засобів з 1.02.2022 до 31.12.2022 р. в натуральному виразі [5]

В структурі продажу переважала покупка українських препаратів з декількох причин: вони були в наявності, адже імпорتنі ліки не могли доставити у повному обсязі, а ще українські аналоги мають нижчу вартість. Але від травня ситуація почала стабілізуватись. Зараз, порівнюючи кількість імпортних та українських препаратів, спостерігається зростання покупок медикаментів вітчизняного виробника на 5%. Українці все активніше підтримують вітчизняного виробника і тенденція постійно зростає.

Попит на медикаменти змінювався, виходячи з рівня загострення війни, а також від окупації та деокупації територій України. Люди з хронічними хворобами серця купували медикаменти понаднормово вже від перших годин вторгнення. В лютому та березні проданих препаратів для серця було на 13% більше, ніж в січні 2022-го. Аналогічна ситуація була і з гормональними препаратами, +20% у лютому, порівняно з січнем. Стосовно хворих на діабет, слід зазначити, що вони купували ліки усіма можливими способами. У списках волонтерів на пошук ліків, інсулін був найпершим. В березні піковий показник склав +25%, порівняно з січнем.

Що стосується зовнішньоекономічної діяльності фармацевтичної галузі (рис.2.7) то на протязі 2015-2021 років і експорт і імпорт збільшилися більше ніж в 2 рази. Однак, воєнні дії призвели до скорочення експорту на 24,5% й склав 238,1 млрд. дол. США, а імпорту на 37,8%, що становить 1900,6 млрд. дол. США.

Щодо основних категорій: ознакою 2022 року було суттєве збільшення питомої ваги апаратури та виробів медичного призначення (з 26 до 39% - у грошовому вимірі) у сегменті державних закупівель, що відповідно зменшило частку лікарських засобів з 79 до 53% у цьому сегменті, а на всьому ринку – із 79 до 74% (частки на роздрібному ринку залишилися без суттєвих змін) (рис. 2.15).

Серед виробів медичного призначення особливо зріс обсяг хірургічних матеріалів, товарів для догляду за ранами тощо.

Основними чинниками скорочення споживання і зменшення обсягу ринку стало зменшення кількості населення на підконтрольних територіях, а також заміщенням через канал гуманітарної допомоги, зменшення купівельної спроможності в роздрібному сегменті та змінами попиту.

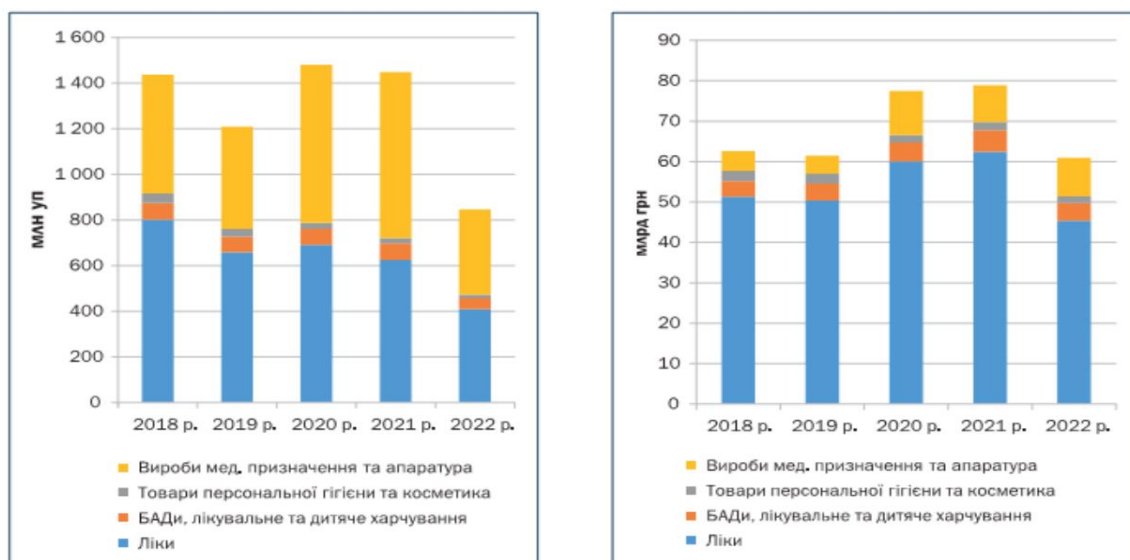

Рис. 2.15. Динаміка ринку в грошовому та натуральному вимірі

Реальне споживання на ринку може бути більшим, ніж дані продажів: окрім звичайних каналів, під час війни дуже суттєвим стало надходження як лікарських засобів, так і широкого спектра апаратури, виробів медичного призначення та засобів догляду як гуманітарної допомоги. Наприклад, надходження антибіотиків у певні місяці за каналом гуманітарної допомоги перекривало понад половину середньомісячних закупівель. Заміщення регуляторних продажів відбувалося не лише в сегменті державних закупівель, але й у роздрібному сегменті (у тому числі за допомогою мобільних бригад, яким вдалося доставляти ліки навіть до складнодоступних територій).

Попри всі складності, державна частка у фармацевтичному ринку в 2022р. продовжували зростати. В цілому на ринку доля державних закупівель і реімбурсації становило сумарно 36%, та 33% лікарських засобів (рис. 2.16).

У категорії лікарських засобів зниження було більш вираженим у роздрібному сегменті (-37% у натуральному і -28% у грошовому вимірі), ніж у

сфері державних закупівель (-26% и -21% відповідно), що також зменшило частку держави до 33%.

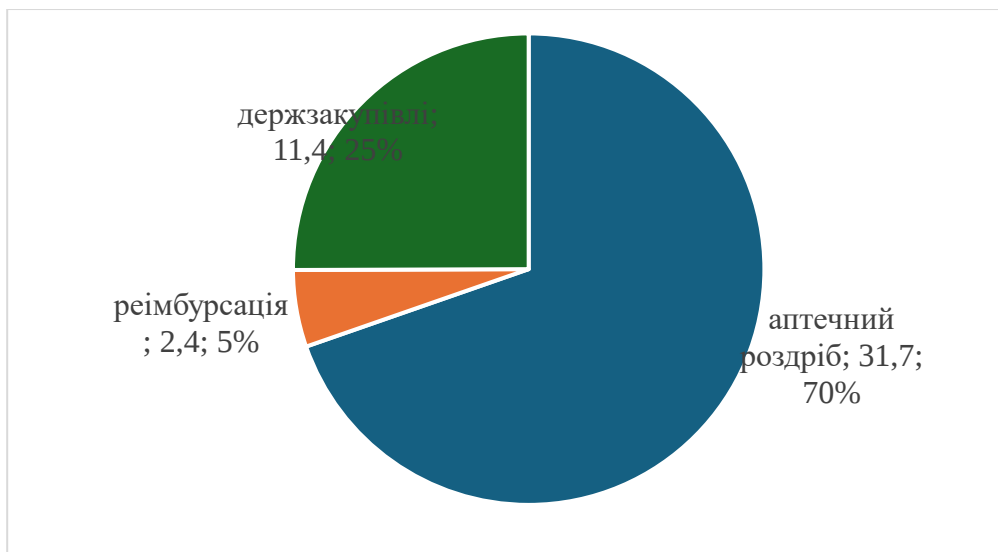

Рис. 2.16 Ринок лікарських засобів за каналами

Загальний обсяг ЛЗ у 2022р. становив приблизно 46 млрд. грн. Незважаючи на складну ситуацію держава збільшила бюджетну підтримку, завдяки чому вже майже третина всього ринку ЛЗ має державне фінансування. Також збільшилася частка реімбурсаційних виплат за рахунок програми «Доступні ліки» за такими категоріями як цукровий діабет (інсиліни) та «розлад психіки та поведінки».

Висновок до розділу 2

1. Результати дослідження довели, що з початком війни скоротилася кількість аптек, на це випнуло три причини. По-перше, це території, де відбувалися обстріли, або окуповані, що загрожувало життю і здоров'ю як персоналу, так і відвідувачам. По-друге, проблеми з логістикою. По-третє, відсутність персоналу, але із цією проблемою допомогла держава, яка послабило вимоги до працівників аптек.

2. Доведено, що Україна скоротила імпорт ліків 2022 року на 38% - уперше за попередні п'ять років обсяг імпортованих у країну ліків збільшився

на 90%. Найбільшими країнами-постачальниками в Україну залишаються Німеччина, Індія та Франція. У 2022 році Україна втратила майже чверть експорту ліків - 24%. Виробники фармацевтичної продукції позбулися багатьох складів і виробничих потужностей, ціни на сировину зросли разом із логістичними проблемами.

3. Доведено, що попри всі складності, державна частка у фармацевтичному ринку в 2022р. продовжували зростати. В цілому на ринку доля державних закупівель і реімбурсації становило сумарно 36%, та 33% лікарських засобів.

4. Визначено, що суттєвих змін у ТОП-10 на роздрібному ринку не відбулося. Компанія «Фармак» утримує лідерство, до неї впритул наблизилася «Дарниця», посунувши «Санофі». Також покращили свої позиції Асіпо, КРКА, «Київський вітамінний завод». Натомість позиції компаній «Тева», «Артеріум» тощо навпаки знизилися. В сегменті бюджетних закупівель першість залишається за компанією Sinovac, після неї мінімальним відривом йде «Юрія-Фарм». Значно знизили свої позиції в рейтингу бюджетних закупівель «Фармак», «Група Здоров'я», «Артеріум».

РОЗДІЛ 3 ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

3.1. Кластеризація фармацевтичного ринку України

Проаналізуємо кон'юнктуру ринку фармпродукції. Поширення пандемії COVID-19, як домінантного чинника впливу, призвело до різкого коливання попиту на окремі асортиментні групи (антибіотики, протизапальні, жарознижувальні, протизастудні, антитромботичні, противірусні засоби) та ускладнило кон'юнктуру ринку фармацевтичної продукції, логістику експортноімпортних операцій (домінантно через значні затримки процедур розмитнення препаратів), реалізацію інвестиційних проєктів, конкурентну ситуацію на цільових ринках фармгалузі. Незважаючи на окреслені проблеми, виробники фармпродукції нарощують обсяги виробництва та знаходять можливості для розвитку. Для прикладу, на етапі постачання сировини (домінантно з Китаю та Індії) дефіцит сировини було подолано завдяки запасам на виробничих складах та в аптеках; щодо адаптації до різкого зростання попиту на фармпрепарати у період пандемії – підприємства переорієнтовуються на виробництво лікарських препаратів для інтенсивної терапії (для прикладу, випуск нової лінійки “Парацетамол-Дарниця”, ПрАТ “Дарниця” [5]); запровадження контрактного виробництва, яке поєднує здатність до використання інноваційних технологій та пришвидшення виходу препарату на ринок (для орендодавця) й отримання додаткового джерела фінансування (для орендаря). Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій знайшов відображення у фармсекторі: у галузі впроваджено електронну систему охорони здоров'я у частині запровадження електронного документообігу, електронних рецептів; розширення роздрібної інтернет-торгівлі фармпрепаратами тощо. Проте інноваціям на етапі клінічних випробувань перешкоджають законодавча неврегульованість питань взаємодії дослідника та лікувального закладу в частині затвердження термінів

О. Є. Шандрівська, А. В. Цветковська 60

випробувань, що призводить до низького рівня реалізації потенціалу галузі. Для прикладу, у 2020 р. в Україні здійснено 12 клінічних випробувань, 10–15 % від наявного потенціалу, тоді як у Великій Британії – 125, у Німеччині – 108, у США – 90 випробувань відповідно; терміни затвердження досліджень – до пів року, тоді як у країнах ЄС – до двох місяців. Тривалий період виходу на фармринок генериків українського виробництва, низька доступність препаратів-генериків для кінцевих споживачів, які спричинені тривалою дією патентного захисту оригінальних ліків, складна процедура реєстрації ліків, необхідність проходження сертифікації на відповідність вимогам GMP в Україні та у країнах ЄС формують додаткові бар'єри входу в галузь, що в умовах зниження купівельної спроможності споживачів загострює конкуренцію між суб'єктами господарювання. Окреслене актуалізує оцінювання рівнів концентрації ринку фармпродукції. Для оцінювання рівня концентрації українського ринку фармпродукції розрахуємо індекс Херфіндаля – Хіршмана, який визначають за формулою:

$$HHI = \sum_{i=1}^N s_i^2$$

де s_i – ринкова частка i -го підприємства, %; n – кількість фірм, для яких розраховують показник, од.; $i = 1, \dots, n$. Якщо значення індексу нижче за 1000 – наявна незначна концентрація ринку, 1000–1800 – середня концентрація ринку, понад 1800 – висока концентрація ринку (табл. 3.1). Альтернативою до індексу Херфіндаля – Хіршмана є індекс ринкової концентрації, який розраховують за формулою:

$$IPK = \sum_{i=1}^N s_i$$

Для визначення кількості підприємств, які домінують на ринку фармпродукції (межі олігополії), розрахуємо індекс Лінда. Цей індекс потрібен, щоб визначити підприємств-лідерів на ринку та простежити появу монополістів. Якщо значення індексу збільшилось на понад граничне значення

($\Delta > 200 \%$), то до “збурювальних” підприємств застосують антимонопольне законодавство. Індекс Лінда для двох підприємств визначають за формулою:

Таблиця 3.1

Індекс Херфіндаля – Хіршмана та індекс ринкової
концентрації на ринку фармпродукції

№	Підприємство	Частка ринку, %			
		2022		2023	
		S_i	S_i^2	S_i	S_i^2
1	АТ “Фармак”	5,48	30,030	5,54	30,6916
2	Корпорація “Артеріум”	3,5	12,25	2,73	7,4529
3	ПрАТ “Дарниця”	2,84	8,0656	2,7	7,29
4	ТОВ “Фармацевтична компанія “Здоров’я”	1,97	3,8809	1,52	2,3104
5	АТ “Київський вітамінний завод” (“КВЗ”)	1,93	3,7249	1,92	3,6864
6	АТ “Науково-виробничий центр “Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод” (АТ “БХФЗ”)	1,28	1,6384	1,28	1,6384
7	АТ “Лекхім”	1,06	1,1236	1,07	1,1449
8	ПрАТ “По виробництву інсулінів “Індар”	0,81	0,6561	0,44	0,1936
9	ПрАТ “Лекхім Харків”	0,49	0,2401	0,51	0,2601
10	ПрАТ ФФ “Віола”	0,31	0,0961	0,32	0,1024
11	ПАТ “Монфарм”	0,14	0,0196	0,11	0,0121
Індекс Херфіндаля –Хіршмана		-	61,7257	-	54,7828
Індекс ринкової концентрації ₁₂		19,81	-	18,14	-
Індекс ринкової концентрації ₃		11,82		10,97	

$$IL2 = \frac{s1}{s2} \cdot 100\%$$

де IL2 – індекс Лінда для двох підприємств; s1 – ринкова частка першого підприємства, %; s2 – ринкова частка другого підприємства, % (послідовність підприємств – за зменшенням їхньої ринкової частки). (табл. 3.2) Індекс Лінда для трьох підприємств визначають за формулою:

$$IL3 = \frac{1}{2} * \left(\frac{s1}{\frac{s2+s3}{2}} + \frac{\frac{s1+s2}{2}}{s3} \right)$$

Індекс Лінда для чотирьох підприємств обчислюють за формулою

$$IL4 = \frac{1}{3} * \left(\frac{s1}{\frac{s2+s3+s4}{3}} + \frac{\frac{s1+s2}{2}}{\frac{(s3+s4)}{2}} + \frac{\frac{s1+s2+s3}{3}}{s4} \right)$$

Таблиця 3.2

Результати розрахунку індексу Лінда
(ринок фармпродукції) за 2022–2023 рр., %

Індекс Лінда	Рік	
	2022	2023
для двох підприємств, IL2	157	203
для трьох підприємств, IL3	135	102
для чотирьох підприємств, IL4	301	284

Індекс розраховують до значення $L_{m+1} > L_m$, що називають “порушенням неперервності показника L”, тобто до появи у розрахунку малої частки підприємства на ринку фармпродукції.

Аналіз економічної кон’юнктури українського ринку фармацевтичної продукції та динаміки розвитку окремих його сегментів дав змогу ідентифікувати основні види конкурентної боротьби на ринку фармпрепаратів, а саме:

- значну конкуренцію між вітчизняними та закордонними фармацевтичними підприємствами-виробниками, а також світовими лідерами фарміндустрії, які потенційно можуть ввійти на цей ринок, активний розвиток

підприємств суміжних галузей (для прикладу, галузі біотехнології) та інших галузей (для прикладу – харчової, переробної), стратегії розвитку яких передбачають у перспективі входження на ринок фармпродукції;

- тиск із боку товарів-замінників, а також конкуренцію з боку оригінальних та генеричних препаратів; біологічно активних добавок тощо;
- конкуренцію логістичних ланцюгів поставок фармпрепаратів; конкурентну боротьбу за домінування у госпітальному/аптечному сегментах та представлення власних інтересів в каналах розподілу фармпродукції (на рівні лікарів, гуртовиків, провізорів тощо);
- конкуренцію на рівні оптово-роздрібної торгівлі – формування мереж аптек під егідою/у власності складів оптової торгівлі, тиск із боку мережі локальних аптек, які об'єднані у гуртові організації тощо, які сукупно розширюють та ускладнюють конкурентну боротьбу на ринку;
- тиск з боку споживачів, які через низькі бар'єри доступу до інформації стали обізнанішими у характеристиках фармпрепаратів, та набули здатності звернення до широкого кола суб'єктів ринку надання медичних послуг, зокрема консультаційних (у зв'язку із упровадженням електронної медичної системи Helsi, розвитком приватних кабінетів тощо).

Очевидно, у секторах виробництва ліків та оптово-роздрібної торгівлі фармпрепаратами домінантно слід очікувати подальшої консолідації бізнесу та виходу із ринку слабких контрагентів через їхню низьку платоспроможність, обмежений доступ до ресурсів та інші фактори, що формують сприятливе інституційне середовище для активного використання кластерних технологій та моделей у фармсекторі.

3.2. Перспективи розвитку підприємств фармацевтичної промисловості в Україні

Попит на лікарські засоби був і буде завжди, тому виникає питання лише ефективного створення пропозиції вищеописаного продукту. На сьогоднішній

день існує багато як дрібних лабораторій та підприємств, так і крупних гігантів, які різнопланово досліджують проблеми здоров'я та розробляють нові види чи методи лікування або профілактики. Поділу у таких об'єктів на регіональні та міжнародні немає, адже запатентований продукт одразу знаходить попит на будь-якому ринку, тому питання використання інтелектуальної власності (рецептури виробництва) цілком можна вирішити. А ось уже імплементувати нову рецептуру в виробничий процес – справа кожного окремого підприємства. Проте який шлях підприємство не обрало б, чи то створення нової виробничої, чи модернізація старої рецептурної лінії, комбінувати виробництво різних видів продукції майже неможливо. Для створення дієвого засобу, необхідно строго дотримуватися рецептурної частини і, на жаль, наразі поєднувати виробництво ліків на одній лінії не є реальним. Справа в тому, що для створення та реалізації фармацевтичної продукції необхідно отримати різного роду дозволи та ліцензії, які в свою чергу ставлять певні рамки щодо умов виробництва того чи іншого препарату. Освітлення, площа, температура та вологість, якість та кількість використовуваних ресурсів має чітко відповідати нормам, а в свою чергу для кожного препарату ці норми є індивідуальними для кожного із видів лікарських засобів. Повністю змінювати виробничу лінію або відкривати свою наразі виявляється досить складним процесом з точки зору окупності та планування. Для цього потрібне значне капіталовкладення та ґрунтовне дослідження ринку і перспектив на ньому. Саме тому зазвичай існує практика виробництва нових товарів або гігантами, які можуть собі дозволити відкривати нові лінії, або ж новими локальними підприємствами, які будуть спеціалізуватися на виробництві специфічного товару. Таким чином, ріст ринку зумовлений комбінацією збільшення кількості та потужності виробничих одиниць на підприємствах досліджуваного ринку.

- Взагалі про тенденції розвитку даної галузі в Україні можна судити за тим фактом, що протягом останніх років частка експорту фармацевтичної продукції впала приблизно на 0,5%, в той час, як частка експорту знизилася на цілих 40%. Це є певним індикатором короточасного просідання у об'ємах

виробництва лікарських препаратів та медичних товарів, проте воно відбувається на фоні збільшення частки забезпечення на ринку саме вітчизняним товаром. На момент дослідження в Україні нараховується близько 300 іноземних та 160 вітчизняних виробників (138 з яких функціонувати почали за часів незалежності України). Іноземні компанії домінують в сегментах, де вони мають захисні патенти на продукти, де існують технологічні бар'єри у виробництві препаратів, а також у випадках, коли для вітчизняних компаній відсутня економічна доцільність входу на ринок. Всі інші сегменти ринку з різною швидкістю опановуються вітчизняною індустрією.

Сильними сторонами української фарміндустрії є місткість внутрішнього ринку, значний досвід виготовлення лікарських засобів, наростаюча присутність на зовнішніх ринках, а також наявність усього асортименту основної фармацевтичної продукції, необхідної наукової освітньої бази та кваліфікованих кадрів. 87% ринку складають роздрібні продажі. В їх структурі майже третина ринку припадає на топ10 компаній, з яких шість – українські виробники. Загалом в структурі роздрібної реалізації частка вітчизняних компаній складає 72% в натуральному виразі та 38% в грошовому

На фоні зростання обсягів виробництва та реалізації фармацевтичної продукції серед вітчизняних підприємств досить цікаво відстежувати конкуренцію на даному ринку. Існують крупні гравці, які контролюють до 10% ринку кожен, та середні з малими підприємства, які задовольняються виробництвом та реалізацією продукції у нижчому ціновому сегменті, або ж продукцією, яка є легшою у питаннях виробництва. Підприємства, які випускають широкий асортимент та щорічно отримують нові чи поновлюють уже наявні ліцензії, складають 30-35% від усіх суб'єктів на ринку, в той час як решта – це підприємства, що виробляють декілька препаратів, дозволених за однією ліцензією, або ж узгоджені до виробництва без спеціальних дозволів. І все ж попри таке велику кількість конкурентів на ринку, діє певне правило диверсифікації виробництва, де кожне підприємство отримує свою нішу, не створюючи конкуренції для інших та не отримуючи конкуренції від інших.

Такий прийом є досить сильним важелем, який полегшує вхід на ринок, оскільки фармацевтична діяльність хоч і є перспективною, та все ж потребує значних капіталовкладень. А вхід на ринок з новим препаратом або ж іншою фармацевтичною продукцією, без жорсткої конкуренції дозволить розраховувати на певний попит, який підприємство зможе задовольняти самотужки, або ж з мінімальною конкуренцією з боку іноземних виробників, чи виробників товарів-альтернатив.

На даний момент, ринок фармацевтики України характеризується відносно високою конкурентною боротьбою, та при цьому низьким рівнем споживання лікарських засобів в розрахунку на одну особу. Подальшому розширенню ринку заважають такі фактори, як:

- вхід на ринок із великими капіталовкладеннями;
- висока державна регульованість, яка стримує альтернативні шляхи виробництва;
- низькі доходи населення, що не дозволяють ефективно реалізовувати продукцію з цінової категорії «вище середнього» (Обсяги споживання ліків на одну особу в Україні складають \$73, що приблизно в 10 разів менше, ніж у США);
- малорозвиненість ринку страхування життя та здоров'я в Україні, які б покривали частину фінансування ринку (зі сторони медичного страхування або державних медичних програм).

На даний момент 99% витрат на препарати покриваються населенням, що в порівнянні із країнами Європи є негативним показником.

Оскільки наразі в країні лікування відбувається майже цілком за кошти населення з низьким доходом, а державні програми не задовольняють потреби в якісному лікуванні, вказувати на доцільність якихось заходів до підвищення активності на ринку не варто. Сам по собі ринок росте та розвивається із досить позитивними тенденціями, проте це ніяк не впливає на державне регулювання та доходи громадян, а саме ці фактори є вирішальними серед проблем. На мою думку варто звертати увагу саме на розширення ринку вітчизняних

фармакологічних товарів за допомогою поділу ринку на мілкі підприємства, які задовольнятимуть потреби точок роздрібної торгівлі у фіксованих видах товару. Оскільки значна частка ринку – це роздрібні продажі, варто звернути увагу на забезпечення аптек товарами. Введення нових вітчизняних підприємств, які будуть виготовляти однотипні види продукції, для подальшого забезпечення аптек за нижчими цінами, дозволить людям із низьким доходом отримати більше альтернатив серед вибору препаратів. Дана ідея є лише частковою рекомендацією, щодо зміни саме структури ринку, задля збільшення забезпечення самого ринку.

Також, серед способів розширення ринку вітчизняними підприємствами, варто розглянути ті, які б дозволяли отримати більшу підтримку з боку держави. Запровадження державних медичних програм або ж стимулювання процесу страхування життя серед населення, дозволило б дати додатковий притік фінансуванню на ринок, частково розвантажуючи попит на ринку «сталими запитами» з боку описаних вище структур.

Включення фармацевтичного сектору до угоди АСАА потенційно є дуже привабливим як для України, так і для країн ЄС. Так званий “фарм безвіз” спростить вихід препаратів на ринок ЄС, чим дозволить розширити асортимент якісних ліків за конкурентними цінами в країнах Європи. Для України ж це рішення сприятиме не лише економічному розвитку, але й в перспективі, через збільшення об’ємів виробництва та зменшення витрат на нього, позитивно вплине на зниження цін на ліки для українських споживачів.

Якщо акцентувати увагу на факті низького обсягу споживання на ринку не зі сторони відсутності попиту, а з точки зору неможливості чи небажанні купувати товари за цінами, які не є прийнятними або задовільними, то створення державних програм частково допоможе громадянам зменшити витрати на лікування, при цьому збільшивши притік фінансів до ринку. Але враховуючи наявність трохи іншого вектору розвитку в сучасних умовах, та дефіциту фінансування з держбюджету в певних галузях, варто відзначити, що лише комплексний підхід до запровадження програм, а не точковий дасть

потенційні можливості для росту ринку. З іншої сторони, на даний момент у людей немає відчуття довіри до державних програм чи страхових фондів. Історично склалися ідеї про ефективність лікування лише за власні кошти, а також мала інформованість та, як наслідок, нерозуміння принципів роботи схем страхування життя. Це не дозволить ефективно впровадити подібні програми одразу.

Висновки до розділу 3

1. Здійснена кластеризація підприємств, що функціонують на фармацевтичному ринку України, дозволяє унаочнити їх поточні ринкові позиції завдяки укрупненню як самих одиниць спостереження так і ключових показників їх діяльності. Це також дозволяє виявити головні особливості та характерні риси їх маркетингової діяльності, що є цінним ресурсом для подальшого здійснення конкурентного бенчмаркінгу тими фармацевтичними підприємствами, що претендують на посилення власних ринкових позицій на основі розробки та практичного застосування результативних маркетингових стратегій і тактик їх діяльності в умовах посилення конкуренції на ринку і ряду негативних тенденцій, що наразі мають місце на ньому.

2. Для мінімізації ризиків фармацевтичним підприємствам України рекомендуються наступні кроки: розробляти стратегії кризового управління; диверсифікувати бізнес-портфель; розвивати партнерські відносини; розширювати географію присутності; збільшувати ефективності виробництва; виробляти продукти високої якості у відповідності до стандартів.

ВИСНОВКИ

1. В ході дослідження визначено проблеми розвитку фармацевтичної галузі в сучасних умовах, а саме збої в ланцюжку поставок; потреба в кваліфікованих кадрах; проблеми пов'язані зі зверненням до медичних працівників; безпека даних; стійкість до змін тощо.

2. Визначено прогалини правового забезпечення фармацевтичної політики держави, які особливо стали помітними в умовах війни. До них слід віднести: поступову, протягом останніх років, ліквідацію державних та комунальних аптечних закладів, що призвело до погіршення доступності до лікарських засобів, що містять наркотичні засоби та психотропні речовини і не лише в умовах війни; негласну державну підтримку (в тому числі органами місцевого самоврядування) монополізації аптечної діяльності та створення аптечних великих мереж як міжрегіонального рівня так і регіонального, що призвело як до мінімізації економічної конкуренції на фармацевтичному ринку так і до зловживання ними монопольним становищем; мовчазну згоду держави на розвиток маркетингових договорів на фармацевтичному ринку і, як наслідок, збільшення вартості лікарських засобів.

3. Визначено виклики з якими стикається фармацевтична галузь, а саме: збільшення витрат на дослідження та розробку нових ліків; ріст конкуренції на ринку ліків; ризики небезпеки з боку низькоякісних та підроблених ліків; проблеми з впровадженням нових технологій та інновацій в фармацевтичну галузь; необхідність забезпечення доступності ліків для населення з низькими доходами та в країнах з низьким рівнем розвитку.

4. Доведено, що завдання держави полягає в усуненні бар'єрів та мінімізації загроз на шляху розбудови фармацевтики та сприяння її зростанню, що полягає в розробці та реалізації Стратегії розвитку високотехнологічної індустрії лікарських засобів та медичних виробів в Україні до 2030 р.

5. Результати дослідження довели, що з початком війни скоротилася кількість аптек, на це випнуло три причини. По-перше, це території, де відбувалися обстріли, або окуповані, що загрожувало життю і здоров'ю як персоналу, так і відвідувачам. По-друге, проблеми з логістикою. По-третє, відсутність персоналу, але із цією проблемою допомогла держава, яка послабило вимоги до працівників аптек.

6. Доведено, що Україна скоротила імпорт ліків 2022 року на 38% - уперше за попередні п'ять років обсяг імпортованих у країну ліків збільшився на 90%. Найбільшими країнами-постачальниками в Україну залишаються Німеччина, Індія та Франція. У 2022 році Україна втратила майже чверть експорту ліків - 24%. Виробники фармацевтичної продукції позбулися багатьох складів і виробничих потужностей, ціни на сировину зросли разом із логістичними проблемами.

7. Доведено, що попри всі складності, державна частка у фармацевтичному ринку в 2022р. продовжували зростати. В цілому на ринку доля державних закупівель і реімбурсації становило сумарно 36%, та 33% лікарських засобів.

8. Визначено, що суттєвих змін у ТОП-10 на роздрібному ринку не відбулося. Компанія «Фармак» утримує лідерство, до неї впритул наблизилася «Дарниця», посунувши «Санофі». Також покращили свої позиції Асіпо, КРКА, «Київський вітамінний завод». Натомість позиції компаній «Тева», «Артеріум» тощо навпаки знизилися. В сегменті бюджетних закупівель першість залишається за компанією Sinovac, після неї мінімальним відривом йде «Юрія-Фарм». Значно знизили свої позиції в рейтингу бюджетних закупівель «Фармак», «Група Здоров'я», «Артеріум».

9. Здійснена кластеризація підприємств, що функціонують на фармацевтичному ринку України, дозволяє унаочнити їх поточні ринкові позиції завдяки укрупненню як самих одиниць спостереження так і ключових показників їх діяльності. Це також дозволяє виявити головні особливості та характерні риси їх маркетингової діяльності, що є цінним ресурсом для

подальшого здійснення конкурентного бенчмаркінгу тими фармацевтичними підприємствами, що претендують на посилення власних ринкових позицій на основі розробки та практичного застосування результативних маркетингових стратегій і тактик їх діяльності в умовах посилення конкуренції на ринку і ряду негативних тенденцій, що наразі мають місце на ньому.

10. Для мінімізації ризиків фармацевтичним підприємствам України рекомендуються наступні кроки: розробляти стратегії кризового управління; диверсифікувати бізнес-портфель; розвивати партнерські відносини; розширяти географію присутності; збільшувати ефективності виробництва; виробляти продукти високої якості у відповідності до стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз фармацевтичного і аптечного ринку України. Pro consulting. Аналітика ринків. Фінансовий консалтинг (2021). URL: <https://proconsulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-farmaceuticheskogo-i-aptechnogorynka-ukrainy-2020-god> (дата звернення: 29.11.2021).
2. Бердар М. М. (2014). Стратегії конкурентоспроможності продукції підприємств фармацевтичної галузі України. Теоретичні та прикладні питання економіки, 1 (28), 346–358.
3. Богачева Л. В. (2006). Фарміндустрія України: підсумки, проблеми і стратегія розвитку. Київ: РВПС України НАН України, 243 с.
4. Громовик Б. П., Унгурян Л. М. (2013). Фармацевтична логістика: фокус на допомозі пацієнту. Львів: Растр-7, 212 с.
5. Денисенко М. П. (2008). Стратегія управління ризиком підприємств фармацевтичної галузі. Актуальні проблеми економіки, 3, 57–62.
6. Дзюба, Т. (2023). Аналіз регуляторної бази та нормативно-правового середовища фармацевтичної галузі. Публічне управління та місцеве самоврядування, 1, 20–25, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-1-3>
7. Зростання попри COVID-виклики. Яких змін зазнала фарміндустрія в Україні за останній рік. РБК Україна. (2021). URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/rost-nesmotrya-covid-vyzovy-kakihizmeneniy1635321973.html> (дата звернення: 29.11.2021).
8. Інфографічний довідник “Фармацевтика України 2021” (2021). URL: <https://www.darnitsa.ua/api/pharma-directory/pharmaceutyka-ukrainy2021> (дата звернення: 29.11.2023).
9. Інфографічний довідник “Фармацевтика України 2020” (2020). URL: https://businessviews.com.ua/ru/get_file/id/the-infographics-report-pharmaceutical-industry-of-ukraine-2020.pdf (дата звернення: 29.11.2021).

10. Інформація емітента. Здоров'я фармацевтична компанія (2021). URL: <https://zt.com.ua/prokompaniyu/informatsiya-emitenta/> (дата звернення: 29.11.2021).

11. Клунко Н. С. (2011). Модель управління у фармацевтичній компанії на основі стратегічного аналізу ситуацій. Економіка промисловості, 4, 122–130.

12. Ковінько О. М., Стахова А. І., Вовк А. П. (2017). Фармацевтичний ринок України як рушійний важіль розвитку економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 11, С. 56–59.

13. Корпоративна звітність. Дарниця. (2021). URL: <https://www.darnitsa.ua/reports> (дата звернення: 29.11.2021).

14. Корпоративна інформація. Монфарм. (2021). URL: <http://www.monfarm.com.ua/index-5.html> (дата звернення: 29.11.2021).

15. Матвійів О. В. (2014). Кластеризація фармацевтичної галузі як метод зміцнення її фінансовоінвестиційного потенціалу. Актуальні проблеми економіки, 8, 81–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2014_8_11 (дата звернення 29.11.2021).

16. Мех О. А. (2008). Інноваційно-соціальні аспекти розвитку фармацевтичної галузі України: монографія. Київ, 408 с.

17. Мільярди проти епідемії: як фармриннок переживає кризу. Mind. (2020). URL: <https://mind.ua/publications/20216941-milyardi-proti-epidemiyi-yak-farmrinok-perezhivae-krizu> (дата звернення: 29.11.2021).

18. Могилова А. Ю., Григолая Я. Д. (2021). Сучасний стан та перспективи дистрибуції на фармацевтичному ринку України. Електронне фахове видання “Ефективна економіка”. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.2.

19. Огляд фармринку за підсумками 2020* р. Аптека. ua щотижневик (2021). URL: <https://www.apтека.ua/article/580346> (дата звернення: 29. 11. 2021).

20. Оголошення, протоколи та звітність. БХФЗ (2021). URL: <http://bcpp.com.ua/shareholders> (дата звернення: 29.11.2021).

21. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (2021). URL: https://smida.gov.ua/db/feed/showform/fin_general/59301 (дата звернення: 29. 11. 2021).
22. Офіційний сайт Державної служби статистики України (2020). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 29. 11. 2023).
23. Пестун І. В., Мнушко З. М. (2010). Маркетингове управління в системі забезпечення населення ліками. Харків: НФаУ, 272 с.
24. Полякова К. М. (2020). Наслідки пандемії COVID-19 для фармацевтики: виклики для галузі та для країни. Capital Times. URL: <https://www.capital-times.com/ua-ua/kak-pandemiya-povliyala-na-rynkiarmacevtik> (дата звернення 29.11.2023).
25. Посилкіна О. В., Лісна А. Г., Котлярова В. Г. та ін. (2020). Сучасні тенденції розвитку логістики і логістичної інтеграції у фармації: монографія. Харків: НФаУ, 523 с.
26. Посилкіна О. В., Літвінова О. В., Лісна А. Г. (2020). Шляхи вирішення актуальних проблем фармацевтичної логістики в період пандемії. Фармацевтичний журнал, 6, С. 3–15. DOI: 10.32352/0367-3057.6.20.01.
27. Річна інформація емітента цінних паперів за 2020 рік. ЛЕКХІМ. Приватне акціонерне товариство (2021). URL: <http://lekxim.mbk.biz.ua/?p=250> (дата звернення: 29.11.2021).
28. Річний звіт за 2020 рік // ПрАТ “Лекхім-Харків” (2021). URL: <http://lekhimkharkiv.pat.ua/emittents/reports/year/2020> (дата звернення: 29.11.2021).
29. Річний звіт за 2020 рік. ПрАТ ФФ “ВІОЛА”. (2021). URL: <http://viola.pat.ua/emittents/reports/year/2020> (дата звернення: 29.11.2021).
30. Річні звіти щодо діяльності АТ “Київський вітамінний завод”. Київський вітамінний завод (2021). URL: <https://www.vitamin.com.ua/ua/Information/report/report2020/> (дата звернення: 29.11.2021).

31. Сагайдак-Нікітюк Р. В. (2011). Створення фармацевтичних кластерів в Україні на підставі логістичного менеджменту та міжнародних стандартів якості. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*, 3, С. 24–32.

32. Стахова А. І. Вовк А. П. (2017). Фармацевтичний ринок України як рушійний важіль розвитку економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*; Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 11, С. 56–59.

33. Ткаленко С. І. (2015). Особливості формування біотехнологічних кластерів ЄС: досвід для України. *Проблеми економіки*, 1, С. 37–42. О. Є. Шандрівська, А. В. Цветковська 66

34. Торб'як Б. М. (2017). Інструментарій управління процесами формування регіональних фармацевтичних кластерів. *Український журнал прикладної економіки*, 2, С. 101–109.

35. Шульгіна Л. М. (2012). Особливості фармацевтичного маркетингу: стратегічний аспект. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*, 4, С. 112–114.

36. Електронні джерела. Аптечний продаж за підсумками 2023 року. URL: <https://www.apteka.ua/article/684747>

37. Електронні джерела. Динамічне зростання темпу фармацевтичного ринку URL: <https://www.apteka.ua/article/685612>

38. Електронні джерела. Аналіз та порівняння « Аптечного продажу» URL: <https://tabletki.ua/ru/>

39. Електронні джерела. Перспективи та труднощі компанії Фармак URL: <https://farmak.ua/ru/>

40. Електронні джерела. Аналіз роботи фармацевтичної компанії Дарниця URL: <https://darnytsia.ua/>

ДОДАТКИ

30 років
ІПКФ

СЕРТИФІКАТ №173

засвідчує, що

Курбатова О.А.

Взяв(ла) участь у Науково-практичній конференції з міжнародною участю, присвяченій 30-річчю заснування Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету

**БЕЗПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ:
СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

тривалістю 6 годин (0.2 кредита ЄКТС)

Досягнуті програмні результати навчання:

- Демонструвати інноваційність та лідерство у професійній діяльності, результатом яких є підвищення мотивації та здатності до навчання та професійного зростання.
- Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

В.о. ректора
Національного фармацевтичного університету

Директор Інституту
підвищення кваліфікації спеціалістів фармації НФаУ

Алла КОТВИЦЬКА

Олександр ПІМІНОВ

м. Харків, 01.11.2023

30 років
ІПКЄФ

Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 30-річчю заснування Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету

**БЕЗПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ
РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ:
СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Харків, 1-2 листопада 2023 р.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ

**«БЕЗПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ
РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ: СУЧАСНИЙ СТАН,
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Матеріали науково-практичної конференції
з міжнародною участю,
присвяченої 30-річчю заснування
Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету

1-2 листопада 2023 року
м. Харків

Харків
НФаУ
2023

включати навчання пацієнта про його хворобу, її перебіг та довготривале лікування, а також лікувальну фізкультуру, фізіотерапію та адаптацію до реальності з урахуванням можливого впливу хвороби на соціальне та особисте життя пацієнта.

РОЗРОБКА НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Попова І.А., Курбатова О.А.

**Національний фармацевтичний університет,
м. Харків, Україна**

ira_popova_dik@ukr.net

Вступ: Наразі ми живемо у дуже не простий час, у період війни і зараз як ніколи потрібно підлаштовуватись та розвивати нові напрями розвитку фармацевтичної галузі. Фармацевтичний ринок України активно демонструє динамічний розвиток окремих його сегментів. На ринку спостерігається зростання попиту на лікарські засоби, вдосконалення товарного асортименту, розвиток фармацевтичних торговельних мереж. Становлення українського фармацевтичного ринку відбувається під впливом державної політики в частині забезпечення споживачів доступними лікарськими засобами, а також засвідчує гостру конкуренцію в сфері виробництва, дистрибуції й споживання між вітчизняними та іноземними виробниками фармацевтичної продукції, аптечними торговельними мережами, фармацевтичними дистриб'юторами в частині реалізації фармпрепаратів та аптечними закладами. Таким чином, виникає потреба визначення основних напрямів розвитку фармацевтичного ринку України.

Метою дослідження є визначення пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі України.

Матеріали та методи: У дослідженні використано методи аналізу і синтезу; метод порівняння; системно-аналітичний.

Результати дослідження. Фармацевтична промисловість України включає в себе виробництво лікарських засобів та виробів медичного призначення, оптово-роздрібну торгівлю, зберігання та розподіл через налагоджену мережу збуту (аптеки, аптечні пункти тощо). Фармацевтична промисловість є однією з найбільш динамічних і прибуткових галузей. Для України це важлива частина ринку, яка значною мірою визначає національну та оборонну безпеку країни, з великою наукоємною та розвиненою кооперацією. 48% фармацевтичних компаній зосереджуються на інноваціях досліджень і розробок, технологій та обладнання, отриманні та застосуванні нових знань.

Український ринок фармацевтичної продукції як вагомий промисловий сектор та одна з найприбутковіших галузей господарського комплексу України активно демонструє зростання параметрів економічного розвитку. Згідно із даними Proxima Research, у 2020 р. місткість ринку фармпродукції становила 114

млрд грн (4,2 млрд дол.) у грошовому вираженні або 1,7 млрд. упаковок – у натуральному. Відносно 2019 р. обсяги продажів зросли на 9,7 % (4,7 % – щодо дол. США) у грошовому та 2,2 % – у натуральному вираженні, тоді як зростання світового ринку ліків у 2019 р. порівняно із 2018 р. становило лише 4,5 %. Але фармацевтичний ринок у 2022 році запам'ятається суттєвим падінням обсягів та зростанням собівартості, які, проте, підштовхнули найбільших вітчизняних фармвиробників до пошуку нових напрямів розвитку.

Фармацевтична промисловість завжди була та характеризується високим ступенем інноваційності та рентабельності, а також є потужним геополітичним фактором впливу.

Українська фармацевтична галузь лідирує серед інших секторів економіки за рівнем інноваційності, обсягом інвестицій та продуктивністю праці. Витрати на інновації у 2019 р. становили 1,5 млрд дол. США. Інноваційний розвиток виражається не лише в розробці та виводі на ринок нових продуктів, а й у модернізації виробництва, цифровій трансформації, підвищенні рівня кваліфікації кадрів тощо. Вітчизняні виробники відкриті до спільної міжнародної наукової діяльності, контрактного виробництва тощо.

Війна в Україні суттєво вплинула на розвиток фармацевтичної галузі. Так, ПАТ «Фармако» понесло значні втрати внаслідок агресії: було знищено склад, де зберігалася готова продукція, упаковка, сировина для препаратів на 1,5 млрд дол. США. Також, з початком війни майже всі українські фармвиробники в односторонньому порядку відмовилися від продовження співробітництва з РФ та

Білорусією, а це були основні споживачі фармацевтичної продукції нашої країни.

Технологічне відставання галузі, недосконалі норми регулювання та незначний обсяг національного ринку, який має бути рушійною силою подальшого зростання негативно впливають на обсяг українського експорту.

Так, одним з пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі є державно-приватне партнерство та зняття законодавчих бар'єрів на шляху до доступних ліків, що могло б значно розширити інвестиційну діяльність бізнесу, зокрема, за рахунок іноземних партнерів.

Пандемія та війна в Україні значно вплинули на ланцюжки поставок, поставивши під загрозу безперервність виробничих процесів. Тому, українській фармі варто також замислитися над сировинною безпекою, а практична реалізація планів залежить не тільки від бажання та прагнення корпорацій до спільного розвитку на благо задоволення потреб пацієнтів, а й від політичної волі урядів країн до міжнародної кооперації.

Також, слід наголосити, що державне регулювання фармацевтичної галузі має свої переваги та виклики. Для успішного розвитку цієї галузі необхідно забезпечити баланс між потребами населення та можливостями фармацевтичних компаній, забезпечити безпеку та якість ліків, розвивати нові технології та забезпечувати доступність ліків для всіх верств населення. Важливо також враховувати регуляторну політику та міжнародні стандарти, які забезпечують безпеку та ефективність ліків. Необхідні зміни в законодавствах, щоб вони

відповідали вимогам ЄС, слідувати роботі підприємств саме за міжнародними стандартами, першочергово GMP, GCP, GLP, GDP, GPP.

Слід зазначити, що одним із напрямів розвитку фармацевтичної галузі є забезпечення доступності та доступу до ліків для всіх верств населення. Це може бути складним завданням, оскільки ліки можуть бути дуже дорогими, а виробництво та постачання ліків може бути обмеженим. Ще одним напрямом є розвиток нових ліків та забезпечення їх безпеки та ефективності. Розробка нових ліків може бути дуже дорогим та тривалим процесом, а також може бути пов'язана з ризиками щодо їх безпеки та ефективності. Крім того, фармацевтична галузь часто потребує висококваліфікованих працівників та технологій, що може становити виклик для держав, особливо в країнах з низьким рівнем розвитку.

Варто підкреслити, що один із напрямів розвитку фармацевтичної галузі – це впровадження національних та міжнародних політик та стандартів, які забезпечують регулювання та контроль якості, безпеки та доступності ліків. Держава може створювати національні органи, відповідальні за регулювання та контроль якості та безпеки ліків, а також забезпечувати механізми контролю за постачанням та рекламою ліків.

Ще один з напрямів розвитку фармацевтичної галузі є сприяння розвитку наукових досліджень та інновацій в цій галузі. Держава може створювати фінансові механізми та інфраструктуру для забезпечення розвитку досліджень та інновацій в фармацевтичній галузі. Крім того, держава може забезпечувати розвиток системи навчання та підвищення кваліфікації фахівців у фармацевтичній галузі, що сприятиме підвищенню рівня фахової підготовки працівників галузі, а також впровадженню нових методів та технологій.

Висновки. Аналізуючи напрями розвитку фармацевтичної галузі, можна зробити висновок, що одним з основних є формування державного механізму розвитку фармацевтичної галузі, а це складний та багатогранний процес, який вимагає поєднання різних підходів та інструментів. На даний момент, багато країн зіткнулися з численними викликами в цій галузі, такими як високі ціни на ліки, нестача медичних засобів, проблеми з підбіркою ліків, та багато інших. Проте, існують різні успішні досвіди державного управління розвитком фармацевтичної галузі, які можуть слугувати прикладом для інших країн. Особливо важливим є забезпечення доступності та якості ліків для всіх громадян, а також забезпечення інноваційного розвитку галузі.

Одним з найважливіших аспектів державного управління є взаємодія з приватним сектором, щоб забезпечити підтримку інвестицій у дослідження та розробку нових ліків, а також забезпечити конкуренцію на ринку. Крім того, важливим є розвиток ефективних механізмів регулювання цін на ліки та забезпечення їх доступності для різних категорій населення.

Отже, на основі аналізу досвіду та викликів державного управління розвитком фармацевтичної галузі, можна зробити висновок, що в цій галузі важливо забезпечити належну координацію дій різних державних та приватних організацій, а також забезпечити прозорість та відкритість в діях управління.

Національний фармацевтичний університет

Факультет фармацевтичний

Кафедра Організації та економіки фармації

Ступінь вищої освіти магістр

Спеціальність 226 Фармація, промислова фармація

(шифр та назва)

Освітня програма Фармація

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувачка кафедри організації
та економіки фармації**

В.о. Ганна ПАНФІЛОВА
“ 20 ” вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ

**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
Ольги КУРБАТОВОЇ**

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі в Україні», керівник кваліфікаційної роботи: Ірина ПОПОВА, к.е.н., доцент, затверджений наказом НФаУ від “ 23 ” жовтня 2023 року № 233
2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи: грудень 2023 р
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: нормативно-правові та законодавчі акти, Інтернет-мережа.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
 - оцінити нормативно-правове регулювання фармацевтичної галузі;
 - визначити чинники впливу на розвиток фармацевтичної галузі;
 - оцінити фармацевтичний ринок України;
 - проаналізувати виробників фармацевтичної продукції;
 - проаналізувати аптечний ринок України;
 - розробити напрями розвитку фармацевтичної галузі України
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень):
6 таблиць, 20 рисунків

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Ім'я, ПРІЗВИЩЕ, посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Ірина ПОПОВА, доцент закладу вищої освіти кафедри організації та економіки фармації	вересень 2023	вересень 2023
2	Ірина ПОПОВА, доцент закладу вищої освіти кафедри організації та економіки фармації	жовтень 2023	жовтень 2023
3	Ірина ПОПОВА, доцент закладу вищої освіти кафедри організації та економіки фармації	листопад 2023	листопад 2023

7. Дата видачі завдання: 20 вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Дослідження літературних джерел щодо напрямів розвитку фармацевтичної галузі України	вересень	виконано
2.	Визначення проблем розвитку фармацевтичної галузі	вересень	виконано
3.	Оцінка фармацевтичного ринку України	жовтень	виконано
4.	Оцінка вітчизняного аптечного ринку	жовтень	виконано
5.	Аналіз діяльності фармацевтичних виробників	листопад	виконано
6.	Розробка напрямів розвитку фармацевтичної галузі	листопад	виконано
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи до друку	грудень	виконано

Здобувач вищої освіти

Ольга КУРБАТОВА

Керівник кваліфікаційної роботи

Ірина ПОПОВА

ВИТЯГ З НАКАЗУ № 233
по Національному фармацевтичному університету
від 23 жовтня 2023 року

Затвердити тему, керівника та рецензента кваліфікаційної роботи здобувачу вищої освіти заочної форми навчання фармацевтичного факультету НФаУ 2024 року випуску:

№ з/п	Прізвище, ім'я по батькові здобувача вищої освіти	Тема кваліфікаційної роботи (українською мовою)	Тема кваліфікаційної роботи (англійською мовою)	Керівник кваліфікаційної роботи	Рецензент кваліфікаційної роботи
1.	Курбатова Ольга Анатоліївна	Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі в Україні	Development of priority directions for the development of the pharmaceutical industry in Ukraine	доц. Попова І. А.	доц. Рогуля О. М.

ПІДСТАВА: службова записка завідувача кафедри про затвердження теми кваліфікаційної роботи, керівника та рецензента.

Вірно: пров. фахівець деканату

Н. В. Фоменко

ВИСНОВОК

**Комісії з академічної доброчесності про проведену експертизу
щодо академічного плагіату у кваліфікаційній роботі
здобувача вищої освіти**

№124530 від « 25» грудня 2023 р.

Проаналізувавши випускну кваліфікаційну роботу за магістерським рівнем здобувача вищої освіти заочної форми навчання Курбатової Ольги Анатоліївни, _____ курсу, _____ групи, спеціальності 226 Фармація, промислова фармація, на тему: «Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі в Україні / Development of priority di-rections for the development of the pharmaceutical industry in Ukraine», Комісія з академічної доброчесності дійшла висновку, що робота, представлена до Екзаменаційної комісії для захисту, виконана самостійно і не містить елементів академічного плагіату (копіляції).

**Голова комісії,
професор**

Інна ВЛАДИМИРОВА

1%

6%

ВІДГУК

**наукового керівника на кваліфікаційну роботу ступеня вищої освіти
магістр спеціальності 226 Фармація, промислова фармація**

Ольги КУРБАТОВОЇ

**на тему: «Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної
галузі в Україні»**

Актуальність теми. Вплив російського вторгнення на економічну активність України величезний, що обумовлено скороченням реального ВВП, зростанням інфляції, порушенням торгівлі, а як результат зростання бюджетного дефіциту. Вторгнення Росії в Україну, призвело до великих людських жертв, масового переміщення населення і значного пошкодження інфраструктури, що суттєво змінило життя кожного українця й значно вплинуло на розвиток кожної галузі, в тому числі і на фармацевтичну.

Практична цінність висновків, рекомендацій та їх обґрунтованість. Практичну цінність в роботі мають визначені проблеми розвитку фармацевтичної галузі; проведений аналіз фармацевтичного ринку; оцінка стану вітчизняних фармвиробників, запропонована кластеризація фармацевтичного ринку.

Оцінка роботи. У випускній кваліфікаційній роботі другого (магістерського) ступеня вищої освіти Ольга КУРБАТОВА розробила актуальні напрями розвитку фармацевтичної галузі.

Загальний висновок та рекомендації про допуск до захисту. Під час виконання роботи Ольга КУРБАТОВА проявила уміння працювати з літературою, узагальнювати отримані результати, робити висновки на підставі проведених досліджень. Таким чином, кваліфікаційна робота відповідає вимогам та може бути подана до захисту.

Науковий керівник

_____ Ірина ПОПОВА

"4" грудня 2023 р.

РЕЦЕНЗІЯ

**на кваліфікаційну роботу ступеня вищої освіти магістр спеціальності 226
Фармація, промислова фармація**

Ольги КУРБАТОВОЇ

**на тему: «Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної
галузі в Україні»**

Актуальність теми. Актуальність даного дослідження полягає у тому, що фармацевтична галузь є однією з основних пріоритетних сфер розвитку, особливо її значущість проявляється в умовах воєнного стану, що обумовлено розробкою нових лікарських засобів для військових та мирного населення.

Теоретичний рівень роботи. В теоретичному аспекті визначено проблеми розвитку фармацевтичного ринку в сучасних умовах, а саме збої в ланцюжку поставок; потреба в кваліфікованих кадрах; проблеми пов'язані зі зверненням до медичних працівників; безпека даних; стійкість до змін тощо.

Пропозиції автора по темі дослідження. Досліджено фармацевтичний ринок України в сучасних умовах. Проаналізовано експортно-імпортні операції в фармацевтичній галузі в умовах воєнного стану. Проведено оцінку роботи виробників фармацевтичної продукції. На основі цих досліджень були сформовані напрями покращення фармацевтичної галузі.

Практична цінність висновків, рекомендацій та їх обґрунтованість.

Для мінімізації ризиків фармацевтичним підприємствам України рекомендовано наступні кроки: розробляти стратегії кризового управління; диверсифікувати бізнес-портфель; розвивати партнерські відносини; розширювати географію присутності; збільшувати ефективності виробництва; виробляти продукти високої якості у відповідності до стандартів.

Недоліки роботи. Необхідно б було проаналізувати тенденції розвитку світового фармацевтичного ринку у співставленні з вітчизняним.

Загальний висновок і оцінка роботи. Незважаючи на недоліки, випускна кваліфікаційна робота Ольги КУРБАТОВОЇ відповідає темі завдання та є вельми актуальною. Робота відповідає вимогам до випускної кваліфікаційної роботи ступеня вищої освіти магістр та може бути представлена до захисту.

Рецензент _____ доц. Ольга РОГУЛЯ

"15" грудня 2023 р.

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ № 7

«21» грудня 2023 року

м. Харків

засідання кафедри

Організації та економіки фармації

Голова: завідувачка кафедри, доктор фарм. наук, професор Ганна ПАНФІЛОВА.

Секретар: канд. фарм. наук, доцент Алла ЛЕБЕДИН.

ПРИСУТНІ:

Зав. каф., проф. Ганна ПАНФІЛОВА, проф. Інна БАРАНОВА, проф. Вікторія НАЗАРКІНА, проф. Алла НЕМЧЕНКО, доц. Наталія ДЕМЧЕНКО, доц. Тетяна ДЯДЮН, доц. Алла ЛЕБЕДИН, доц. Вікторія МІЩЕНКО, доц. Світлана МОРОЗ, доц. Ірина ПОПОВА, доц. Наталія ТЕТЕРИЧ, доц. Віталій ЧЕРНУХА.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Про представлення до захисту в Екзаменаційну комісію кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти випускного курсу НФаУ 2024 року випуску.

СЛУХАЛИ: про представлення до захисту в Екзаменаційну комісію кваліфікаційної роботи на тему: «Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі в Україні», здобувача вищої освіти Фм18(5.63)-01б групи НФаУ 2024 року випуску Курбатову Ольгу Анатоліївну

Науковий (-ві) керівник (-ки) к.е.н., с.н.с. Ірина ПОПОВА

Рецензент к.ф.н., доц. Ольга РОГУЛЯ

УХВАЛИЛИ: Рекомендувати до захисту кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти Ольги Курбатової групи Фм18(5.63)-01б на тему: «Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі в Україні».

Зав. кафедри організації та
економіки фармації

Ганна ПАНФІЛОВА

Секретар кафедри

Алла ЛЕБЕДИН

НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Направляється здобувач вищої освіти Ольга КУРБАТОВА до захисту кваліфікаційної роботи за галуззю знань 22 Охорона здоров'я спеціальністю 226 Фармація, промислова фармація освітньою програмою Фармація на тему: «Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі в Україні»

Кваліфікаційна робота і рецензія додаються.

Декан факультету _____

/ Микола ГОЛІК /

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Ольга КУРБАТОВА представила кваліфікаційну роботу, яка за об'ємом теоретичних і практичних досліджень повністю відповідає вимогам до оформлення кваліфікаційних робіт.

Керівник кваліфікаційної роботи _____

Ірина ПОПОВА

«4» грудня 2023 р.

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційну роботу розглянуто. Здобувач вищої освіти Ольга КУРБАТОВА допускається до захисту даної кваліфікаційної роботи в Екзаменаційній комісії.

Завідувач(ка) кафедри
організації та економіки фармації
- _____

Ганна ПАНФІЛОВА

«21» грудня 2023 р.

Кваліфікаційну роботу захищено

у Екзаменаційній комісії

« 06 » лютого 2024 р.

З оцінкою _____

Голова Екзаменаційної комісії,

доктор фармацевтичних наук, професор

_____ / Марія ЗАРІЧКОВА /